

80 lat Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej
im. Józefa Lompy w Katowicach
(1928 - 2008)

Przeszłość zachowana w pamięci
staje się częścią teraźniejszości
T. Kotarbiński

80 lat Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej
im. Józefa Lompy w Katowicach
(1928 - 2008)

Copyright by
Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka im. Józefa Lompy w Katowicach

Redakcja:

Maria Grabowska, Kazimiera Michalak
Katarzyna Czapla-Durska, Barbara Michalek
Anna Musiał, Joanna Zganiacz

Korekta:

Barbara Michalek

Autorzy fotografii:

Katarzyna Czapla-Durska, Katarzyna Drogoś
Anna Marcol, Krystian Szczesny
Joanna Zganiacz, Aleksandra Zielińska

Fotografia na okładce:

Katarzyna Czapla-Durska

ISBN 978-83-921212-5-1

Wydawca:

Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka im. Józefa Lompy w Katowicach
(www.pbw.katowice.pl)

Współpraca:

Agencja Wydawniczo-Reklamowa „map”
(map@piegza.pl)

Skład, druk:

Centrum Usług Drukarskich
www.cuddruk.pl

Publikacja sfinansowana ze środków budżetowych
Samorządu Województwa Śląskiego

Śląskie.
Pozytywna energia

SPIS TREŚCI

Wstęp 5

Barbara Michalek:
Człowiek renesansu, romantyk czy pozytywista?
Sylwetka Józefa Lompy, patrona Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej
w Katowicach 7

Barbara Michalek:
Z przeszłości ku przyszłości.
Migawki z dziejów Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej im. J. Lompy
w Katowicach 11

Barbara Michalek:
Pamiętny Jubileusz.
55 rocznica powstania Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej
w Katowicach oraz uroczystość nadania jej imienia Józefa Lompy (1983 r.) 17

Barbara Michalek:
Najstarsze zbiory Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej
im. J. Lompy w Katowicach 19

Katarzyna Herich:
Szkolnictwo i oświata na Śląsku.
Zestawienie bibliograficzne w wyborze 25

Katarzyna Czapla-Durska:
Młodzi w nowej rzeczywistości.
Wyzwania dla bibliotek 32

Anna Musiał:
Z doświadczeń bibliotekarzy.
Katalog tradycyjny a katalog zautomatyzowany w PBW w Katowicach 35

Barbara Czechowicz:
Automatyzacja opracowania czasopism w Czytelni PBW w Katowicach 39

Barbara Michalek, Katarzyna Czapla-Durska:
Wybrane aspekty działalności Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej
im. J. Lompy w Katowicach 42

Katarzyna Drogoś:
Cykle wystaw tematycznych.
O współpracy bibliotek szkolnych z PBW 46

Anna Marcol:
„Dialogi Biblioteczne”.
Biuletyn Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej
im. Józefa Lompy w Katowicach 49

Urszula Jankowska:
E-senior w bibliotece.
Z praktyki nauczyciela-bibliotekarza 51

Anna Marcol:
Zbiórka książek dla Polonii Węgierskiej 55

Maria Grabowska:
Biblioteka – teraźniejszość i przyszłość 57

Jubileusz 80-lecia istnienia każdej instytucji jest niewątpliwie okazją do zaprezentowania jej dorobku w okolicznościowej publikacji. Jest tak też i w przypadku 80-lecia Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej im. Józefa Lompy w Katowicach. To okazja, aby przypomnieć jej historię, szczególne wydarzenia, zaprezentować najstarsze zbiory, przedstawić zróżnicowane formy zaspokajania potrzeb edukacyjnych naszych odbiorców w kształtującym się społeczeństwie wiedzy, a także osiągnięcia własne i poprzedników, co stara się ukazać zespół pracowników.

Na przestrzeni osiemdziesięciu lat, dzięki pracy wielu bibliotekarzy, Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka odegrała istotną rolę oraz zdobyła sobie znaczące miejsce i trwale zapisała się w środowisku oświatowym.

Osiemdziesiąt lat od pojawienia się w bibliotece pierwszego czytelnika to szmat czasu, setki tysięcy wypożyczeń, porad bibliotecznych, odzwierciedlających bogate, utrudzone życie instytucji, aby użytkownik mógł zaspokoić swoje potrzeby czytelnicze i zrealizować życiowe aspiracje edukacyjne.

Biblioteka zawsze była i jest miejscem, w którym można otrzymać najnowsze, interesujące książki i czasopisma, jak też uzyskać fachową poradę biblioteczną oraz skorzystać z nowoczesnego warsztatu informacyjnego, udogodnień technicznych i nowych technologii. Dowodem tego jest uznanie i zadowolenie czytelników, z których wielu jest przyjaciółmi naszej biblioteki.

Z okazji Jubileuszu biblioteki pragnę podziękować wszystkim pracownikom, którzy tworzyli historię placówki, przyczynili się do jej rozwoju i osiągnięć.

Współpracownikom tworzącym współczesną historię biblioteki dziękuję za ich ogromne zaangażowanie, sumienną pracę, profesjonalne podejście do wykonywanych obowiązków i twórcze pomysły.

To także Jubileusz każdego czytelnika – dzięki nim czujemy się potrzebni.

Maria Grabowska
Dyrektor Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej
im. Józefa Lompy w Katowicach

Człowiek renesansu, romantyk czy pozytywista?
Sylwetka Józefa Lompy, patrona
Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Katowicach

ŻYCIE

Józef Piotr Lompa. Nauczyciel i działacz oświatowy, poeta, prozaik, historyk, publicysta, autor podręczników dla szkół elementarnych, etnograf... Zważywszy wielostronność jego zainteresowań – człowiek renesansu. Wziąwszy pod uwagę ramy czasowe życia – romantyk. Akcentując zasadniczy zręb aktywności zawodowej – modelowy przykład realizatora idei *pracy u podstaw*, pozytywista.

Kiedy słońce najpiękniej świeci, wówczas doświadczeni żeglarze najpewniej się burzy obawiają. Tak też sprawy ludzkie bywają odmienne, gdy zaś zważymy, że po długim smutku na łonie szczęścia już osiedliśmy, nadchodzi niespodziewanie nawałość, która nas w głębszą przepaść pogrąża od tej, w jakiej dopierośmy zostawali.

(J. Lompa, *Hirlanda czyli niewinność uciśniona*)

Urodził się 29 czerwca 1797 r. w Oleśnie, śląskim miasteczku, wówczas bardziej podobnym do wsi. Był synem krawca, niezbyt skutecznie pragnącego zdobyć większe fundusze na utrzymanie rodziny działalnością kupiecką. Właśnie niedostatek w rodzinie zaważył również na życiu i edukacji Józefa. W trakcie nauki domowej i w Katolickiej Szkole Ludowej w Oleśnie nauczył się czytać, pisać, rysować. Największe zamiłowanie miał chyba do muzyki: pobierał dodatkowe lekcje z tej dziedziny. Zdobył umiejętność gry na organach oraz śpiewał w chórze kościelnym.

W 1811 r. został wysłany do pijarskiego kolegium w Wieluniu. Uczył się pilnie, jednocześnie pracując jako organista w kościele oo. Reformatów. Jednak z posadą szybko się rozstał, gdyż miejscowy przeor usilnie namawiał nastolatka do wstąpienia w szeregi zakonników. Józef nie odczuwał powołania ani chęci. Ojciec chętnie widziałby syna w roli duchownego, ale nie był w stanie zmienić jego zapatrywań. Wybrał więc dla niego zawód nauczyciela. W celu zwiększenia nikłych dochodów Józef podejmował się dodatkowych aktywności: guwernera, sekretarza, pomocnika adwokata, protokolanta i tłumacza sądowego.

Na lata 1815–1817 przypada pobyt we wrocławskim seminarium nauczycielskim, reprezentującym wówczas wysoki poziom nauczania i zatrudniającym

znakomitych pedagogów. Po jego ukończeniu – praca i częste zmiany miejsca pobytu. Najpierw była to wieś Cieszyn (koło Sycowa), potem Łomnica, Lubliniec, wreszcie – Lubsza. W trakcie tych przeprowadzek – ślub z młodziutką Marią Bensiówną i próba stabilizacji. Wydawałoby się, że na koniec długotrwałej, trzydziestoletniej.

Lubsza – miejsce, któremu poświęcił większość życia. Tutaj zbudował nową szkołę, a wokół niej założył ogród botaniczny z imponującą liczbą różnorodnych gatunkowo roślin. Tu wyremontował i ulepszył kościół, kupił organy, podejmując się także pracy organisty. Pracował bez wytchnienia: uczył, tłumaczył, gromadził materiały etnograficzne, popularyzował wiedzę rolniczą, pomagał miejscowej ludności w sprawach sądowych. Przede wszystkim – wśród pogardzanej przez zaborców ludności wiejskiej budził polskość. Za tę wszechstronną działalność spodziewał się wdzięczności, ale otrzymał szynkany. Mnożyły się oskarżenia i konflikty z inspektorem szkolnym. W 1850 r. został zawieszony w czynnościach nauczyciela i organisty. Ostatnie lata życia spędził w domu nabytym przez drugą żonę, Weronikę Grzegorz, nieustannie borykając się z biedą, żebrząc o wsparcie materialne, nawet – sprzedając owoce swych etnograficznych dociekań jako papier dla handlarzy. Zmarł 29 marca 1863 roku.

DZIEŁO

Jeśli nasz wieśniak w względzie duchowym zaniedbany jest, to nie jego wina.

(J. Lompa na marginesie książki Fryderyka Harkota,
Uwagi o stanie szkół w państwie polskim)

Zainteresowania Józefa Lompy były wszechstronne. W tym względzie można go porównać do ludzi renesansu. Z domu rodzinnego wyniósł głęboką religijność, której nie zniszczyły nieustanne konflikty z nieżyczliwym mu proboszczem w Lubszy ani inne bolesne kontakty z popierającym zaborcę duchowieństwem. Pisał, tłumaczył i wydawał drukiem pieśni religijne – pierwsze tego typu zbiory na Śląsku. Zredagował katechizm oraz ... przewodnik po Jasnej Górze. W ten sposób pragnął podnieść poziom moralny miejscowej ludności.

Jest (...) wielu takowych ludzi, którzy (...) wstydzą się mowy ojczystej, tak jakoby się matki i ojca wstydzili, co nie tylko, że jest głupstwem, ale nawet największą niewdzięcznością dla własnego plemienia.

(J. Lompa, *Pielgrzym z Lubopolu*)

8 Polszczyznę pokochał jeszcze we wrocławskim seminarium nauczycielskim. W *Autobiografii* wspomina, że z dumą przyznał się wykładowcy do czytania książek w ojczystym języku. Tak budził się jego patriotyzm. Gorliwie tłumaczył wiersze niemieckich poetów – pierwszorzędnych, wybitnych, ale również autorów *minorum gentium*. Wzorując się na klasykach, sam tworzył, nieco zresztą

przeceniając swój talent. Pisanie pojmował jednak jako misję, choć z goryczą przyznawał, że nie jest rozumiany przez swoje pokolenie.

Większy sukces u współczesnych przyniosły mu powieści historyczne, pełne pouczeń i moralizatorstwa. Weszły do kanonu literatury odpustowej (choć najczęściej bez podania autorstwa) i były wznawiane jeszcze w XX wieku. Podobnie bajki i powiastki. Napisał ich sporo. Jedną z nich, *Różany zamek. O dwóch dzieciątkach na wodę puszczonech*, wystawiono na scenie Teatru Telewizji w 1995 r. w reżyserii Wojciecha Molskiego, w doborowej obsadzie aktorskiej (m.in. Matylda Damińska, Adam Fidusiewicz, Maria Gładkowska, Maria Ciunelis, Marcin Troński). Ukazuje dzieje Promyka i Jutrzenki, rodzeństwa wędrującego po świecie w poszukiwaniu matki, zmagającego się z przeciwnościami losu, uwikłanego w odwieczny konflikt Dobra i Zła.

Niech (...) Ślązak narodowość swą lubujący, pozna ojców swoich, ich czyny, ich obyczaje.

(J. Lompa, *List do Redaktora „Dziennika Górnośląskiego”*)

Bajki autorstwa Lompy nie zawsze były w pełni oryginalne. Często wykorzystywał motywy z przekazów folklorystycznych. Z zamiłowaniem zbierał i wzywał do zbierania podań ludowych, pieśni, legend i wierzeń, uświadamiając Ślązakom polskość ich rodowodu. Wykorzystywał je także w pracy dydaktycznej; stanowiły bezcenne źródło przykładów. Jednak i w tym przypadku nie ominęło go rozczarowanie. Jeszcze raz *ideał sięgnął bruku*. Pod koniec życia – borykając się z nędzą – sprzedawał zbiory tak skrzętnie gromadzonych podań i baśni na opakowania, a i to nie zawsze mogło zapewnić chleb licznej rodzinie.

Pozwólcie się więc, wy, drodzy wieśniacy, nauczać (...)

Ludzie nauką sławy nabywają,

Szczęśliwi, co się w naukach kochają.

(J. Lompa, z artykułu do *Tygodnika Polskiego*)

Znaczną część jego spuścizny pisanej stanowi publicystyka i prace popularyzujące wiedzę praktyczną. Rozrzut tematyczny tych dziełek – artykułów, broszur – był ogromny. Pisał podręczniki dla szkół elementarnych (praktycznie do wszystkich przedmiotów), ale również teksty o botanice: grzybach, ziołach, ogrodach, także o pszczelarstwie czy wściekliwości. Był współpracownikiem wielu gazet i czasopism, m.in. bardzo cenionego *Dziennika Górnośląskiego*. Na ich łamach domagał się równouprawnienia językowego Ślązaków, szacunku dla nauczycieli, narodowego bibliotekarstwa, propagowania czytelnictwa poprzez nagradzanie pilnych uczniów książkami. Popularyzował piśmiennictwo i historię regionu (sam wcześniej tworzył kroniki, np. kronikę dziejów Olesna). Budził polskość, krzewił oświatę rolniczą, nauczał.

Musimy świadomi być tego, żeśmy Słowianie, żeśmy między Słowianami Polacy, a między Polakami – Ślązacy.

(J. Lompa, *List do Redaktora „Dziennika Górnośląskiego”*)

W pracowitym, pełnym wyrzeczeń i trudów życiu Józefa Lompy tkwi bolesny cierń niespełnienia. W młodości pragnął studiować muzykę we Wrocławiu, wyrwał się na studia do Krakowa, szukał innej pracy niż ta, którą musiał wykonywać w duchu posłuszeństwa ojcu... Świat stał przed młodym i zdolnym człowiekiem otworem, ale na trzydzieści lat zaszył się w małej wsi, mozolnie i bez ludzkiej wdzięczności pracując u podstaw. Z natury porywczy, nieustępliwy, uparty i hardy – nie zaskarbił sobie powszechnego szacunku, na który ze wszech miar zasługiwał. Za poświęcenie spotkały go oskarżenia, owocujące konfliktem z władzami. Chyba to jednak przewidywał; wiedział, że ten sponiewierany naród sam potrafił tylko poniewierać:

...wcale nie przesadzonym opisem są ci biedni ludzie tylko jucznymi zwierzętami i nikt, choćby poniekąd znający ich położenie, nie zdziwi się, że odczuwają wyłącznie fizyczne potrzeby i wcale nie myślą o duchowej kulturze i rozrywce – a nawet myśleć nie mogą.

Tak pisał w *Oberschlesien und seine Not*. Nagroda i szacunek spotkały go dopiero po śmierci. Jakże typowy to przypadek w polskiej historii.

BIBLIOGRAFIA

1. Dobrzycki W., *Józef Lompa 1797–1863*, Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych, Warszawa 1970.
2. Ender J., *Józef Lompa. Zarys biograficzny*, Instytut Śląski, Katowice; Wrocław 1947.
3. Gospodarek T., *Spółeczna publicystyka Józefa Lompy podczas Wiosny Ludów*, Instytut Śląski, Opole 1964.
4. Gospodarek T. (red.), *Ze studiów nad Lompą*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1964.
5. Hierowski Z., *Józef Lompa, jego działalność i zasługi dla Śląska*, RSW „Prasa”, Katowice 1957.
6. Hierowski Z., *Nauczyciel z Lubszy i inne szkice*, „Śląsk”, Katowice 1961.
7. Madeja J., *Z życia i działalności pedagogiczno-oświatowej Józefa Lompy*, Wyższa Szkoła Pedagogiczna, Opole 1965.
8. Malicki J., *Józefa Lompy żywot niepokorny*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1990. ISBN 83-04-03297-X.
9. Szewczyk W., *Z kraju Lompy*, „Śląsk”, Katowice 1957.
10. Treszel M., *Związki Józefa Lompy z nauką i kulturą polską oraz jego podręczniki szkolne i książki rolnicze*, Wydawnictwo Instytutu Śląskiego, Opole 1979.
11. Wilczek S., *Józef Lompa, prekursor pracy kulturalno-oświatowej na Górnym Śląsku*, Muzeum Śląskie, Katowice 1997. ISBN 83-85039-62-7.

*Z przeszłości ku przyszłości.
Migawki z dziejów Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej
im. J. Lompy w Katowicach*

Kronika niniejsza została założona, gdy Kuratorem Okręgu Szkolnego Katowickiego był Wincenty Świątek, Naczelnikiem działu szkolnictwa ogólnokształcącego mgr Piotr Hulek, wizytatorem bibliotek dr Włodzimierz Goriszowski, a dyrektorem Ped. Bibl. Wojew. Jan Skorupa¹.

Tak rozpoczyna *Kronikę* Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej im. J. Lompy w Katowicach były dyrektor placówki, Jan Skorupa, wiernie naśladowując podniosły styl dawnych dziejopisów, po czym dokładnie oznacza datę powstania tego dzieła: *Kronika została wykonana w Krakowie, w firmie „Starodruk”, a odebrana w dniu wylądowania pierwszych ludzi na Księżycu. Pójdźmy śladem kronikarskich zapisków, stale pamiętając o tym, że częściowo zostały stworzone ex post. Historię początków ustalimy zatem również z innych, równie wartościowych źródeł².*

TAK SIĘ ZACZEŁO...

Nie możesz zmienić przeszłości, ale przeszłość zawsze powraca, żeby zmienić ciebie.
(Jonathan Carroll, *Białe jabłka*)

Początki Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej im. J. Lompy w Katowicach wiążą się z powstaniem Instytutu Pedagogicznego, którego działalność zainaugurowano w lipcu 1918 r. Jego misją miało być kształcenie nauczycieli

¹ Wszystkie cytaty kronikarskie wg: *[Kronika P.B.W.]*. Obok cytatu – w nawiasie – numery stron. Jeśli numeru nie podano, oznacza to, że cytat pochodzi ze strony pełniącej funkcję strony tytułowej, której (w sensie dosłownym), w *Kronice* brak.

² Por. Stasiak P., *Biblioteka Instytutu Pedagogicznego w Katowicach*, [b.w.], Cieszyn 1936. Odbitka z *Zarania Śląskiego*, XII (1936), z. 2, s. 123–131; Herich E. (red.), *75 lat Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej im. Józefa Lompy w Katowicach*, Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka, Katowice [2003]; Olszówka M., Wołczyk U., *Biblioteki pedagogiczne i działalność naukowa nauczycieli w województwie śląskim (1922–1939)*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2000; *W służbie oświaty polskiej na Górnym Śląsku. 65 rocznica powstania Instytutu Pedagogicznego i Pedagogicznej Biblioteki w Katowicach*. Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka, Katowice 1993. Maszynopis.

przedmiotów pedagogicznych dla seminariów nauczycielskich. Żywot miał jednak niedługi; już w r. 1925 został rozwiązany. Tymczasem brak wykwalifikowanych nauczycieli na odzyskanym po I wojnie światowej Śląsku stawał się coraz bardziej dotkliwy. Nadto propozycje stworzenia wyższej uczelni krytykowali rektorzy wyższych szkół spoza regionu (wyjątek stanowił rektor Politechniki Warszawskiej).

Z początkiem 1928 r. grupa około siedemdziesięciu górnośląskich nauczycieli zwróciła się do prof. Zygmunta Mysłakowskiego (Uniwersytet Jagielloński) z prośbą o zorganizowanie w regionie systematycznych kursów z języka polskiego i pedagogiki. Inicjatywie przewodził śląski oddział Stowarzyszenia Chrześcijańsko-Narodowego Nauczycielstwa Szkół Powszechnych. Z własnych funduszy zakupiono ok. 400 tomów literatury naukowej i zaczęto tworzyć księgozbiór. Sprawa erygowania szkoły przeciągała się jednak ze względu na brak zgody co do jej charakteru (wyznaniowego lub nie). Ostatecznie *Instytut Pedagogiczny* zainaugurował swą działalność 28 października 1928 r. – w gmachu Gimnazjum Klasycznego, obecnego Liceum Ogólnokształcącego im. A. Mickiewicza. **Biblioteka powstała 23 listopada.** Tego dnia zapisano w księdze inwentarzowej wspomniane 400 woluminów. Prawo do korzystania ze zbiorów mieli słuchacze *Instytutu*; z czasem rozszerzono je na wszystkich nauczycieli. To był okres heroiczny: czas budowania, tworzenia i nadziei – jak się później okazało, krótkotrwałej. W słoneczny, pierwszy piątek września 1939 r. rozszalała się wojna.

GDY ZAPŁONEŁY STOSY...

Przyjemnie było palić.

Sprawiło specjalną przyjemność patrzeć, jak ogień pożera wszystko, jak wszystko czernieje i się zmienia (...) trzepoczące, gołębioskrzydłe książki zamierały na ganku i trawniku przed domem lub unosiły się w sypiących iskrami wirach i odlatywały na wietrze poczerńnięte od żaru.

(Ray Bradbury, *451° Fahrenheita*)

Niemieckie plany zakładały likwidację biblioteki. Książki przeznaczono na przymiał do mikołowskiej fabryki papieru. Jednak znaleźli się ludzie, którzy z narażeniem życia uratowali część cennych woluminów (ok. 3000) oraz katalog biblioteczny. Potrafimy podać ich nazwiska. To nauczyciel, Józef Grzebiela, oraz woźni – bracia Feliks i Wincenty Kłos z Gimnazjum Klasycznego w Katowicach.

Kto pamięta niezwykłą atmosferę drugiego aktu *Dwóch teatrów* Jerzego Szaniawskiego, to podnoszenie z ruin dzieła, któremu poświęciło się całe serce i niemało lat życia, zrozumie klimat pierwszych lat powojennych w bibliotece. Pracownicy wspominają istne *ekspedycje* do zagruzowanych piwnic, gdzie poszukiwali resztek kartonów, a te odzyskane cięli na kawałki w celu stworzenia kart katalogowych. Bez znużenia, nie licząc czasu, kompletowali księgozbiór z ocalałych w czasie wojny tomów oraz z pozycji wypożyczonych jeszcze przed wojną, a zwróconych po jej zakończeniu.

Pożary historii jeszcze nie w pełni wygasły, a już wkrótce zapłonęły nowe stosy. Początek lat pięćdziesiątych pracownikom niejednej biblioteki zawsze będzie się kojarzył z odgórną decyzją wycofania z półek wartościowych, a wówczas *niepoprawnych politycznie* książek. W ten sposób uszczuplono zbiory o dzieła Józefa Piłsudskiego, Wacława Sieroszewskiego, Juliusza Kadena-Bandrowskiego, Antoniego Ferdynanda Ossendowskiego, Adolfa Nowaczyńskiego, Stanisława Mackiewicza (Cata) i wielu innych. Specjalnie przybyłej do biblioteki komisji podejrzana wydała się nawet... *Gramatyka języka staro-cerkiewno-słowiańskiego* Stanisława Słońskiego. Tę ostatnią pozycję ocaliła jedna z pracownic, p. Maria Grabska. Pozostałe pozycje nakazano przeznaczyć albo na makulaturę, albo do prohibitów i szczelnie zamknięto w piwnicach oraz szafach.

PEDAGOGICZNA BIBLIOTEKA WOJEWÓDZKA – NOWY ETAP

Przeszłość zachowana w pamięci staje się częścią teraźniejszości.

(Tadeusz Kotarbiński)

Od 1951 r. zapisujemy karty dziejów placówki pod jej obecną nazwą. Centralna Biblioteka Pedagogiczna, jak ją jeszcze do niedawna zwano, zaczęła funkcjonować jako Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka. Z czasem powstawały filie. Jednakże losy PBW toczyły się różnymi kolejami. Nikt jeszcze nie widział róży bez kolców, nikt też nie może powiedzieć, że dzieje PBW to tylko stały wzrost, bez zakrętów i ślepych uliczek. Jedną z nich okazało się jej umieszczenie pod jednym dachem (i wspólnym kierownictwem) z Biblioteką Główną Wyższej Szkoły Pedagogicznej. Kronikarz notuje, że z takiego rozwiązania korzyści czerpała jedynie druga placówka. Przed PBW stało realne widmo zagłady. Dopiero oddolna inicjatywa pracowników zahamowała pędzący ku autodestrukcji pociąg. Jesienią 1967 r. funkcję dyrektora objął Jan Skorupa. Inaugurując swoją kadencję, w mowie wstępnej wyznał z rozbijającą szczerością:

Jak dowiedzieliście się – zostałem waszym kolegą, przełożonym, funkcję tę przyjąłem bez entuzjazmu. Kierownikiem zostaję po raz czwarty. Raz tylko z mego świadomego wyboru. Z dwóch tych stanowisk mam miłe wspomnienia ja i inni o mnie, na co mam liczne dowody. Z czwartego przyszłość pokaże, ale w grubszych zarysach tę przyszłość można przewidzieć boć obejmuję bibliotekę w warunkach niekorzystnych – dlatego nie mam złudzeń.

*Podkreślam, że nie robię interesu, jak by się niektórym wydawało, że mam wewnętrzne opory, że władza nie powierzyła mi ją z miłości do mnie, jak również ci co ustąpili nie zrobili tego z nadmiaru życzliwości do mnie... Złożyło się na to wiele przyczyn, których nie będę roztrząsał (...) Trzeba zauważyć także, że z chwilą otrzymania dekretu nominacyjnego – nie spłynę na mnie monopol niezachwianej mądrości – jak na niektórym po otrzymaniu dyplomu magisterskiego (...) chcę być wśród was jako *primus inter pares* – chcę obdarzyć was pełnym zaufaniem, ale i prosić was abyście z tego faktu wyciągnęli dla siebie odpowiednie, potrzebne wnioski [s. 11–13].*

Nie zapominajmy, że szczerzy dyrektor i kronikarz – to ta sama osoba. Zapewne dlatego sporo miejsca poświęca początkom swej kadencji, a później – z zamiłowaniem akcentuje sukcesy: zakupy książek i sprzętu, remonty (podaje nawet dzienną datę wykonania ścianki przy schodach i pomalowania mebli lakierem bezbarwnym), wykazując – co do grosza! – koszty inwestycji. Każdy rok zamyka liczbowym zestawieniem stanu zbiorów.

Latem 1970 r. zakończył się pewien ważny etap w dziejach placówki – dyrektor Jan Skorupa przeszedł na emeryturę. Ze wzruszeniem opisał to następująco:

W dniu 31 sierpnia dyr. (...) poprosił pracowników do czytelní i oznajmił, że kończy pracę jako dyrektor i idzie na emeryturę (...). Podziękował za współpracę, która dała widoczny efekt, co powinno wszystkich cieszyć. Przypomniał, że nadal jest potrzebny codzienny wysiłek i nie jest on ponad siły, jeśli podejmą go wszyscy, aby Biblioteka była przodująca – muszą być przodujący bibliotekarze.

Pożegnanie zakończył słowami nieznanego poety „Nikt nie wie ile jest serca w murach, duszy w drzewach, uczucia w książkach – kiedy się z nimi żegnamy” [s. 31–32].

PLACÓWKA WIDOCZNA W ŚRODOWISKU

Cokolwiek zamierzasz zrobić, o czymkolwiek marzysz, zacznij działać.

(Johann Wolfgang Goethe)

Rozpoczął się kolejny rozdział historii. W 1971 r. PBW przeniosła się do pomieszczeń przy ul. Kasprzaka (obecnie kard. Wyszyńskiego), które zajmuje do dziś. Najpierw zajmowała tylko parter (od 1990 r. – także część III piętra). Odtąd datuje się stały rozwój organizacyjny placówki. W kolejnych latach powstawały: Wydział Zbiorów Specjalnych (1983), w którym zgromadzono starodruki, albumy, cymelia, płyty gramofonowe, Biblioteka Składowa (1984), Muzeum Oświaty na Górnym Śląsku (1990), z czasem przekształcone w Wydział Instruktażowo-Metodyczny Edukacji Regionalnej (1997), Wydział Zbiorów Audiowizualnych (1991).

Ten okres – to czas stabilizacji i systematycznego wzrostu roli biblioteki w środowisku. Kronikarz coraz częściej umieszczał wycinki z lokalnej prasy, informujące o nowych inicjatywach, godzinach pracy w porze wakacyjnej, osiągnięciach. Oto przykładowe tytuły wzmianek prasowych: *Biblioteka nie tylko dla pedagogów* (1972), *Biblioteka zaprasza*, *Biblioteki pedagogiczne czynne w wakacje*, *Z pomocą pedagogom*, *Praca z książką*, *W pogoni za „Psychologią”? (Co czytają studenci w czasie sesji?)*, *W bibliotekach i czytelníach ruch*, *Modernizacja biblioteki* (przykładowe tytuły z roku 1974).

Mijały lata. Obchodzono kolejne jubileusze. Niektóre hucznie, niektóre bardzo skromnie. Szczególnie pamiętny był jubileusz 55 rocznicy powstania biblioteki (1983), kiedy nadano bibliotece imię Józefa Lompy. Napiszemy o nim osobno. Wielkim echem w środowisku odbił się również ten, który świętowano

dwadzieścia lat później. Była okolicznościowa karta i specjalny stempel, wyeksponowano najcenniejsze zbiory, znani w środowisku ludzie nauki wygłosili wykłady.

W ciągu tych osiemdziesięciu lat pojawiły się w środowisku ważne instytucje naukowe i kulturalne, wśród których naczelne miejsce zajął Uniwersytet Śląski. Powstała rozległa sieć bibliotek publicznych. Zbudowano wiele szkół. Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka ma wśród nich swoje miejsce – służy nauczycielom i studentom. Posiada wykwalifikowaną kadrę nauczycieli – bibliotekarzy, atrakcyjne zbiory (ponad 163 000 woluminów), estetyczne wnętrza wypożyczalni i czytelni. Bibliotekarze prezentują swoją placówkę na stronie internetowej, poprzez afisze, ogłoszenia i wystawy. Współpracują ze śląskimi szkołami i placówkami oświatowymi, prowadząc lekcje biblioteczne, konsultacje, pomagając w organizowaniu imprez i samodzielnie je organizując. Zapraszają do swego miejsca pracy uczniów i nauczycieli w ramach dni otwartych. Uczestniczą w przedsięwzięciach krajowych i międzynarodowych. Występują jako prelegenci na ogólnopolskich konferencjach i publikują w czasopiśmie oraz Internecie.

LUDZIE

Ludzie są jak wiatr. Jedni lekko przelecą przez życie i nic po nich nie zostaje, drudzy dmą jak wichry, więc zostają po nich serca złamane (...). A inni wieją jak trzeba. Tyle, żeby wszystko na czas mogło kwitnąć i owocować. I po tych zostaje piękno naszego świata...

(Krystyna Siesicka, *Ludzie jak wiatr*)

Przez wszystkie lata istnienia placówki przewinęła się przez nią rzesza pracowników niełatwa do zliczenia. Na nieco pożółkłych kartach kroniki pojawiają się fotografie osób, które na zawsze wpisały się w dzieje biblioteki. Są dyrektorzy: Jan Skorupa, Henryk Skalbaniok, Jutta Szamańska, Edward Osicki, Maria Grabowska (jeszcze jako kierownik Wydziału Zbiorów Specjalnych)... Niektórych brak. Są też pracownicy: Sylwia Koźmińska, nestorka Wydziału Gromadzenia Zbiorów, Wilhelmina Wójcik, były kierownik zawieszonego obecnie Wydziału Opieki nad Bibliotekami Terenowymi (Filiami), Maria Grabska, kierownik Wydziału Opracowania Zbiorów, postawna Mira Mazurkiewicz, wiedząca wszystko o bibliografii, Zofia Rutkowska, bez wytchnienia pracująca kiedyś w Czytelni, wyciszona, wnosząca dużo spokoju Ryszarda Twardowska, barwna postać – Krystyna Huras, zawsze uśmiechnięta i nieodmiennie życzliwa Krystyna Czechowicz... Wiele innych... Trudno wspominać, bo niełatwo wtedy kończyć, a można krzywdząco pominąć. Wszyscy pracowali dla jednego celu, dla wspólnego dobra – dla polskiej oświaty, wszechstronnego rozwoju intelektualnego użytkowników oraz dla pełnego rozkwitu placówki.

BIBLIOGRAFIA

1. *Biblioteka dla przyszłości. Materiały z konferencji dotyczącej bibliotek pedagogicznych województwa śląskiego*, Zarząd Województwa Śląskiego, Katowice 2000.
2. Gwadera M., *Polskie księgozbiory pedagogiczne w województwie śląskim w latach 1922–1939*, Uniwersytet Śląski, Katowice 2005.
3. Herich E. (red.), *75 lat Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej im. Józefa Lompy w Katowicach 1928–2003*, Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka, Katowice [2003].
4. *Kronika P.B.W.* Rękopis. Brak strony tytułowej; tytuł przejęto z grzbietu.
5. Olszówka M., Wołczyk U., *Biblioteki pedagogiczne i działalność naukowa nauczycieli w województwie śląskim (1922–1939)*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2000.
6. *W służbie oświaty polskiej na Górnym Śląsku. 65 rocznica powstania Instytutu Pedagogicznego i Pedagogicznej Biblioteki w Katowicach*, Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka, Katowice 1993. Maszynopis.

*Pamiętny jubileusz. 55 rocznica powstania
Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Katowicach
oraz uroczystość nadania jej imienia Józefa Lompy (1983 r.)*

Rok 1983 na zawsze pozostał w pamięci pracowników Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej im. J. Lompy w Katowicach. Wówczas otrzymała patrona i prestiżowy Medal Komisji Edukacji Narodowej, nadawany placówkom szczególnie zasłużonym dla oświaty.

Centralna uroczystość odbyła się 28 listopada, ale przez cały rok trwały intensywne przygotowania. Już w marcu wydano trzy okolicznościowe ekslibrisy. Pierwszy wyobraża muszlę z włożoną do niej książeczką, rzuconą na spienione fale, drugi – uskrzydloną książkę, trzeci – stertę książek na tle krajobrazu. Trzy miesiące później nagrano dla IV Programu Rozgłośni Katowickiej Polskiego Radia reportaż na temat historii biblioteki oraz jej szczególnie cennych zbiorów. Audycję wyemitowano 28 czerwca. Bardzo miłe dla niektórych pracowników były decyzje o przyznaniu nagród; kandydatów wytypowano wspólnie podczas narady, ale same nagrody postanowiono wręczyć w dniu centralnych obchodów jubileuszu.

Wielką ideą ówczesnej dyrektorki, Juty Szymańskiej, było wybranie patrona dla biblioteki. Rada Pedagogiczna zgłosiła dwie kandydatury: Zdzisława Hierowskiego i Józefa Lompę. Zdzisław Hierowski (1911–1967) – krytyk literacki i historyk literatury, autor publikacji o piśmiennictwie śląskim i o regionalnych pisarzach. Związany z tą Ziemią, ale nie wywodzący się z niej (urodzony w Stubienku, podkarpackiej wsi, niedaleko Przemyśla). Józef Lompa (1797–1863), to działacz narodowy, poeta, prozaik, publicysta, historyk, organista, miłośnik etnografii, ale przede wszystkim wieloletni nauczyciel śląski oraz autor podręczników dla szkół elementarnych. Przedstawionym kandydatom jeszcze raz pilnie przyjrzała się Rada Pedagogiczna, pod kątem sformułowania argumentów za i przeciw. Hierowski nie był rodowitym Ślązakiem; ponadto wykazywał niewielki związek z oświatą. Idealnym kandydatem okazał się Lompa – syn śląskiej Ziemi, pedagog, krzewiciel oświaty i polskości. W tym też duchu napisano pismo laudacyjne do czynników zwierzchnich, w których gestii pozostawało ostateczne zatwierdzenie kandydata. Akcentowano związek Lompy z regionem i lokalnym szkolnictwem. Jego niemałe zasługi wyeksponowano tak przekonująco, że Komitet Wojewódzki PZPR nie zgłosił sprzeciwu. Ostatecznie imię zatwierdził Urząd Wojewódzki oraz Kuratorium Oświaty i Wychowania.

Dyrektor Szymańska zadbała o to, by w bibliotece pojawił się portret jej patrona. Za pośrednictwem przedsiębiorstwa DESA, zajmującego się handlem dziełami sztuki i antykami, za niemałą kwotę zamówiono stosowny wizerunek. O namalowanie poproszono jednego ze sławnych wówczas malarzy. Obraz po dzień dzisiejszy usytuowany jest w dyrektorskim gabinecie.

W ostatnich tygodniach przed jubileuszową uroczystością mnożyły się krótkie narady, podczas których rozdzielano pracownikom zadania do wykonania oraz przygotowano zaproszenia z podobizną patrona. Dział metodyczny urządził dwuetapowy konkurs dla dzieci ze szkół im. Józefa Lompy na temat życia i działalności ich patrona. Udział wzięły Szkoły Podstawowe: nr 3 w Pyskowicach, nr 47 w Katowicach, nr 39 w Chorzowie oraz nr 19 w Bytomiu-Radzionkowie. Wystartowało dwudziestu uczestników (głównie z klas 7 i 8). Zwyciężyła Szkoła Podstawowa nr 47 i jej uczeń – Krzysztof Kowalski. Każdego uczestnika obdarowano książką, a szkoły – dyplomami i książkami dla ich bibliotek. Po zakończeniu konkursu wszystkich zaproszono na herbatkę i ciastka.

Centralne obchody jubileuszowe odbyły się 28 listopada, w auli IKN-ODN (dziś Regionalnego Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli „WOM”), w obecności ówczesnych władz oświatowych, terenowych i partyjnych. Udział wzięli m.in.: Kurator Oświaty i Wychowania – Norbert Gorol, wiceprezydent miasta – Teodor Paliczka, Kierownik do Spraw Oświaty i Wychowania KM PZPR – Stefania Janas, przedstawiciel Ministerstwa Oświaty i Wychowania oraz poczty sztandarowe z dwóch szkół im. Józefa Lompy. Oprawę muzyczną przygotowali uczniowie szkoły muzycznej w Katowicach. Powitanie i referat na temat historii PBW wygłosiła dyrektor Szymańska. Następnie głos zabrał kurator Gorol, akcentując ważną rolę placówki dla środowiska i oznajmiając, że Ministerstwo Oświaty i Wychowania przyznało bibliotece Medal Komisji Edukacji Narodowej. Złote odznaki *Zasłużony w Rozwoju Województwa* otrzymały (z rąk wiceprezydenta miasta): Maria Grabska, Krystyna Huras, Małgorzata Kiszka. Nie zabrakło słów uznania ze strony Egzekutywy KM PZPR, złożonych na ręce dyrekcji w formie listu gratulacyjnego. Z kolei dyrektor Szymańska wręczyła nagrody pieniężne wyróżniającym się pracownikom pedagogicznym i administracyjnym. Spośród nauczycieli-bibliotekarzy otrzymali je: Maria Grabska, Krystyna Czechowicz, Krystyna Huras i Halina Kuraś. Wreszcie przyszła kolej na część *naukową*. Wykład na temat życia i twórczości Józefa Lompy wygłosił – wówczas doktor – Jan Malicki, pracownik Uniwersytetu Śląskiego, po czym uczestnicy zwiedzili okolicznościową wystawę, przedstawiającą dokumenty z życia patrona biblioteki, wypożyczone z Muzeum w Zabrze. W czytelni kierownik Wydziału Zbiorów Specjalnych, Maria Grabowska, przedstawiła zaproszonym gościom szczególnie wartościowe dzieła, zgromadzone w tym wydziale.

W roku jubileuszowym w lokalnej prasie ukazały się wzmianki dotyczące biblioteki oraz nadania jej imienia Józefa Lompy.

Najstarsze zbiory Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej im. J. Lompy w Katowicach

Zbiory Specjalne Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej im. J. Lompy w Katowicach, szczególnie dzieła najstarsze, to wdzięczny obiekt badawczy, wzbudzający jednocześnie nieodmienne zainteresowanie praktykantów, odwiedzających bibliotekę uczniów oraz samych pracowników. Przedstawię dziesięć najstarszych druków, zgromadzonych w placówce, postaram się przybliżyć ich autorów oraz wyniki poszukiwań podobnych egzemplarzy w kilku wybranych polskich bibliotekach: Bibliotece Narodowej, Jagiellońskiej, Śląskiej, Bibliotece Uniwersytetów Śląskiego i Warszawskiego, Bibliotece Raczyńskich i Kórnickiej. Oparłam się na katalogach *online*. Sam wybór bibliotek jest arbitralny. Potraktujmy zatem tę pracę jako wstępny rekonesans badawczy o nastawieniu *popularyzatorskim* w odniesieniu do przechowywanych w naszych zasobach dzieł.

*Po starą księgę sięgam ze wzruszeniem,
Zda mi się, że to nakryty kamieniem
Ojców proch.*

(Wiktor Gomułicki)

Baronio Cesare, *Roczne dzieje kościelne. Od Narodzenia Pana y Bogá naszego Iesusa Christusa. Wybrane z Rocznych Dzieiow Kościelnych Cesara Baroniusza, Kárdynała S.R.K. názwánych Annales Ecclesiastici*, przez x. Piotra Skarge (...) w Krakowie, w Drukarniej Andrzeja Piotrkowczyka, 1603. – [16], 1202, [31] s. (sygn. 106501).

Ze strony tytułowej moglibyśmy wnosić, że posiadamy pierwsze wydanie dzieła. Jednak dokładniejsza analiza każe zweryfikować pierwotne założenie. Okazuje się, że strona tytułowa została – ze względów wiadomych tylko twórcy mistyfikacji – doklejona później¹. Pierwsze wydanie odnajdziemy w Bibliotece Narodowej czy Kórnickiej. W tej ostatniej – ponadto – niekompletne wydanie łacińskie *Annales ecclesiastici* z 1609 r. W zbiorach Bibliotek Uniwersytetu Warszawskiego – co bardzo interesujące – znajduje się niemiecka edycja pierwszego

¹ Por. Kontny C., *O Sarmacie początków XVIII wieku – na podstawie jego własnych zapisków na marginesach lektury*, w: Herich E. (red.), *75 lat Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej im. Józefa Lompy w Katowicach 1928–2003*, [Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka], Katowice 2003, s. 37.

tomu *Annalium Ecclesiasticorum, der Kirchen Histori* (...), wydana w Ingolstatt (1594); ponadto – szesnastowieczne kompendium historii Kościoła, opracowane na podstawie Baroniusa (1599), łaciński komplet (12 tomów), wydany w Antwerpii (1589–1609) oraz kilka pojedynczych tomów z XIX stulecia. Wydaje się jednak, że na Śląsku to właśnie my w PBW posiadamy tę rzadką edycję.

Kim był autor tak szeroko znanego dzieła? Cesare Baronio (*Baronius*) żył w latach 1538–1607. Doktor prawa, oratorianin, bliski współpracownik św. Filipa Neri (*Nereusza*), później spowiednik papieża Klemensa VIII i bibliotekarz watykański. Kandydat na papieża podczas konklawe w 1605 r. Jego koronne, dwunastotomowe dzieło: *Annales ecclesiastici a Christo nato ad unum 1198*, ukazywało się w latach 1588–1607 (ostatni tom – już po śmierci autora)².

Kasper Łacki (Łącki) z pewnością nie był tak znamienitą postacią, jak Baronio. Nie odnotowuje jego biogramu *Polski Słownik Biograficzny* ani żadne z powszechnie znanych źródeł. W *Bibliografii polskiej* Estrachera wzmiankowano datę śmierci – rok 1680³. Wiemy, że pełnił funkcję kustosza tarnowskiego i był katedralnym kaznodzieją krakowskim. Te fakty podane są na stronach tytułowych jego dzieł (głównie mów pogrzebowych). W zbiorach PBW znajduje się jedna z nich:

Łacki (Łącki) Kasper, *Kwiat zwiędły Libanu przez śmierć pod wesolą wiosną tym lepiej kwitnąć zamożysty. Na pogrzebie (...) Janusza Izydora z Ostrogą, na Zasławiu xiażecia Woiewodzica Kiiowskiego prezentowany (...) przez (...) Roku Pańskiego 1649 dnia 15 marca. W Krakowie, Drukarnią Łukasza Kupisz, 1649. – [29] s. (sygn. 123587).*

Przeglądając katalogi *online* największych polskich bibliotek dochodzimy do wniosku, że *nasz* egzemplarz, to naprawdę unikat nie tylko w regionie, ale i w *dalszej okolicy*.

Niezwykłym urokiem odznacza się zbiór anegdot z egzotycznej dla Francuza Polski:

***Les Anecdotes de Pologne, ou Memoires secrets du Regne de Jean Sobieski III du nom.*, tome 1, Amsterdam, chez Henry Desbordes (...), 1699. – 340 s. (sygn. 139824).**

W Bibliotece Śląskiej ustalono, iż autorem (niewymienionym w egzemplarzu) jest François-Paulin Dalairac. Tak samo – w Bibliotece Jagiellońskiej. W Bibliotece Kórnickiej – w opisie tego egzemplarza zapisano polski odpowiednik fonetyczny dyftongu *ai*, ustalając zapis nazwiska na *Dalerac*.

² Por. Banaszak M., *Historia Kościoła Katolickiego*, [t.] 3, *Czasy nowożytne 1517–1758*, Akademia Teologii Katolickiej, Warszawa 1989, s. 183–185; Kumor B., *Historia Kościoła*, [t.] 5, *Czasy nowożytne. Rozłam w chrześcijaństwie zachodnim*, wyd. 2 zm., Wydawnictwo KUL, Lublin 2002, s. 168 i nast.; http://pl.wikipedia.org/wiki/Cesar_Baronius [online], dostęp: 24.10.2008.

³ Estreicher K., *Bibliografia polska, t. 21, Stolecie XV-XVIII. W układzie abecedowym*, Czcionkami Drukarni Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 1906, s. 15.

Tak też u Estreichera: *DALERAC (Dallerac, Allayrac) Franciszek Paulin* (pseud. Beaujeu), *Dworzanin Jana III*⁴.

Kolejnego starodruku PBW posiada tylko pierwszy tom:

Zbior dziejopisow polskich we czterech tomach zawarty, t. 1 – Marcina Bielskiego Kronika niegdyś w Krakowie drukowana teraz znowu z dopowiedzeniem aż do Augusta III przedrukowana przez F. Bohomolca, w Krakowie, w Drukarni J.K.Mci y Rzeczypospolitej w XX Societatis Jesu, Roku Pańskiego 1764. – [14], 856, [9] s. (sygn. 30983).

Następne tomy zawierają *Kroniki* Macieja Stryjowskiego, Marcina Kromera oraz Aleksandra Gwagnina. Kompletem dysponuje m.in. Biblioteka Kórnicka. Marcina Bielskiego (pierwotne nazwisko: Wolski, 1495–1575) przedstawiać nie trzeba. To jeden z najślawniejszych polskich kronikarzy, również poeta, autor satyr⁵.

Literaturę dydaktyczną, poradnikową, moralizatorską reprezentuje w PBW tłumaczenie z francuskiego oryginału:

Le Noble [Eustache], Szkoła Świata albo nauka Oycy dana synowi iak ma żyć y postępować na świecie na rozmowy podzielona po francusku. Przez (...) spisana a dla pożytku powszechnego młodzi polskiej, po polsku przetłumaczona, na żądanie wielu do druku podana, Warszawa, Nakładem Gröllowskiey Księgarni Nadworney, 1778. – [14], 438, [6], 407, [2] s. (sygn. 35583).

Autor (1643–1711) jest jedną z barwniejszych postaci w historii literatury. W młodości banita, więzień, szalony kochanek, później – pisarz, głównie autor umoralniających baśni⁶. W zbiorach naszej biblioteki jest jeden egzemplarz *Szkoły Świata* (...), wydany w Warszawie, zaś Biblioteka Kórnicka posiada cztery polskie wydania (w tym dwa wcześniejsze, Królewiec, drukarnia J.H. Hartunga, 1755) i aż 12 egzemplarzy edycji francuskich (!), choć niekompletnych (różne tomy): *L' école du monde ou instruction d' un pere a un fils* (...), wydane w Amsterdamie, w pierwszej połowie XIX wieku, wcześniejsze od polskich tłumaczeń. Wydaje się, że było to w swoim czasie dzieło bardzo popularne i chętnie czytane.

Nurt piśmiennictwa naukowego reprezentuje w PBW między innymi:

Piramowicz Grzegorz, Dykcyonarz starożytności dla Szkół Narodowych, w Warszawie, w Drukarni J.K.Mci y Rzeczypospolitey Uprzywileiowaney Gröllowskiey, 1779. – [18], 366, [4] s. (sygn. 54666).

Autor, żyjący w latach 1735–1801, to jedna z najbardziej znanych postaci polskiego Oświecenia. Jezuita, pedagog, działacz oświatowy, pisarz i filozof po-

⁴ Estreicher K., *Bibliografia polska*, cz. 3, t. 4 (ogólnego zbioru t. 15), Czcionkami Drukarni Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 1897, s. 16.

⁵ Chrzanowski I., *Bielski*, w: *Polski Słownik Biograficzny*, t. 2, (Beyzym Jan – Brownford Marja), Nakł. Polskiej Akademji Umiejętności, Kraków 1936, s. 64–66.

⁶ Por. opracowanie L.C. Seiferta – www.answers.com/topic/eustache-le-noble, [online], dostęp: 24.10.2008.

chodzenia ormiańskiego. Współautor i redaktor Ustaw Komisji Edukacji Narodowej, sekretarz w Towarzystwie do Ksiąg Elementarnych, jeden z założycieli Zgromadzenia przyjaciół Konstytucji Rządowej, członek Towarzystwa przyjaciół Nauk⁷.

Wśród bibliotek, które dysponują egzemplarzami *Dykcyonarza*, przoduje – jak zwykle – Biblioteka Kórnicka (4 egz.). Kolejnym wydaniem, połockim (z 1807 r.), ułożonym przez Nicolasa Furgaulta (1705–1794) *według pierwiastkowej (...) warszawskiej edycji* dysponują m.in. Biblioteka Narodowa, Śląska oraz Biblioteka Uniwersytetu Śląskiego.

Kolejne dzieło *naukowe* w naszych zbiorach:

Przybylski Jacek [Idzi Joachim], *Dyssertacyá o kunszcie pisaniá u starożytnych na posiedzeniu publiczném Szkoły Główney Koronnej z okoliczności imienin Jasnie Oświeconego Xcia Imci Michała Jerzego Ciołek Poniatowskiego (...) dnia VI. października roku MDCCLXXXVIII w Sali Jagiellońskiej przez (...) czytaná, 1788. – [4], 167, [1] s. (sygn. 23320).*

Dwa egzemplarze tego dzieła znajdują się – a jakże! – w Bibliotece Kórnickiej. Wydaje się, iż na Śląsku jesteśmy jedyną spośród dużych bibliotek, posiadających tę pozycję. A kim był autor? To znana postać. Żył w latach 1756–1819. Filolog klasyczny, profesor uniwersytecki, poeta, pisarz, krytyk literacki, tłumacz (m.in. Homera), prefekt Biblioteki Szkoły Głównej Koronnej⁸.

Kolejne dzieło reprezentujące piśmiennictwo francuskie:

***La Mythologie. Mise a la portée de tout le monde. Ornée de 108 Figures en couleurs, dessinées et gravées par le plus habiles Artistes de la Capitale. Ouvrage indispensable a l'education de la Jeunesse*, t. 1-5, 7-12, A Paris, chez Détreville, 1793. – Poszczególne tomy posiadają po kilka kolejnych liczbowań stron (sygn. 139831-41).**

Wydaje się, że to unikat w polskich bibliotekach. Został podarowany bibliotece przez jej byłą pracownicę, Zofię Rutkowską (która ofiarowała również wspomniany wyżej *Kwiat zwiędły Libanu...*), niestety, bez tomu 6.

Oto dzieło z zakresu turystyki i krajoznawstwa:

Hensel Johann Daniel, *Historisch-Topographische Beschreibung der Stadt Hirschberg, den Wolfgang Pittschiller und Comp.*, 1797. – [2], 800 s. (sygn. 16170).

Chyba znów możemy pochwalić się niezwykle rzadkim dziełem. Biblioteka Narodowa, Śląska, Uniwersytetu Śląskiego, Jagiellońskiego, Warszawskiego, Raczyńskich – wszystkie posiadają... polskie tłumaczenie, wykonane przez To-

⁷ Por. Aleksandrowska E., *Piramowicz*, w: *Polski Słownik Biograficzny*, t. 26/3, z. 110, *Piotr z Pisar i Rytra – Piwowarczyk Jan*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich; Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, Wrocław 1981, s. 529–536.

⁸ Dutkova R., *Przybylski*, w: *Polski Słownik Biograficzny*, t. 29/1, z. 120, *Przerębski Samuel – Przyjemski Ignacy*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1986, s. 98–102.

masza Brylla (z dołączoną *Odą do Jeleniej Góry*, w tłumaczeniu Emila Mendyka), wydane przez Muzeum Karkonoskie w 2005 r. Niezastąpiona Biblioteka Kórnicka – oczywiście – ma w zbiorach oryginał.

A kim był autor? Człowiekiem wszechstronnym – pisarzem, pedagogiem, historykiem, językoznawcą i kompozytorem. Niezwykle utalentowany, już w wieku 6 lat rozpoczął naukę łaciny, a trzy lata później – francuskiego. Niebawem dołączył grekę i hebrajski, wreszcie – angielski, włoski i... polski. Związany z Dolnym Śląskiem. Żył w latach 1757–1839⁹.

Literaturę niemieckojęzyczną reprezentuje również pozycja:

Assmann Christian Gottfried [Friedrich], *Reise im Riesengebirge. Ein geologischer Versuch*, Leipzig, bey Christian Gottlob Hilscher, 1798. – XIV, 364 s. (sygn. 12725).

W naszym regionie to dzieło znajduje się również w Bibliotece Śląskiej. Sam twórca, którego życie zamknęło się w ramach czasowych 1752–1822, to absolwent Uniwersytetu Lipskiego, później wykładowca ekonomii w Uniwersytecie Wittenberskim. Autor dzieł głównie z zakresu geologii i mineralogii¹⁰.

Przedstawiliśmy dziesięć najstarszych druków, będących w posiadaniu Wydziału Zbiorów Specjalnych Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej im. J. Lompy w Katowicach. Te dzieła są naszą chlubą. Pisaliśmy już o nich i niejednokrotnie jeszcze będziemy je prezentować. Chcemy, by były znane, dlatego zdecydowaliśmy się na ten popularyzatorski szkic. Jeśli ktokolwiek – przeczytawszy go – zainteresuje się nimi, zapragnie kontaktu z dawną książką, będziemy uważać, że cel, który sobie postawiliśmy, został osiągnięty.

BIBLIOGRAFIA

1. Aleksandrowska E., *Piramowicz*, w: *Polski Słownik Biograficzny*, t. 26/3, z. 110, *Piotr z Pisar i Rytra – Piwowarczyk Jan*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich; Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, Wrocław 1981, s. 529–536.
2. Banaszak M., *Historia Kościoła Katolickiego*, [t.] 3, *Czasy nowożytne 1517–1758*, Akademia Teologii Katolickiej, Warszawa 1989, s. 183–185.
3. Chrzanowski I., *Bielski*, w: *Polski Słownik Biograficzny*, t. 2, (*Beyzym Jan – Brownsford Marja*), Nakł. Polskiej Akademji Umiejętności, Kraków 1936, s. 64–66.
4. Dutkova R., *Przybylski*, w: *Polski Słownik Biograficzny*, t. 29/1, z. 120, *Przerębski Samuel – Przyjemski Ignacy*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1986, s. 98–102.

⁹ Por. <http://jbc.jelenia-gora.pl/Content/81/hensel.html>, [online], dostęp: 24.10.2008.

¹⁰ Por. http://de.wikipedia.org/wiki/Christian_Gottfried_Friedrich_Assmann, [online], dostęp: 24.10.2008.

5. Estreicher K., *Bibliografia polska*, cz. 3, t. 4 (ogólnego zbioru t. 15), Czcionkami Drukarni Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 1897, s. 16.
6. Estreicher K., *Bibliografia polska*, t. 21, *Stolecie XV–XVIII. W układzie abecadłowym*, Czcionkami Drukarni Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 1906, s. 15.
7. Kontny C., *O Sarmacie początków XVIII wieku – na podstawie jego własnych zapisków na marginesach lektury*, w: Herich E. (red.), *75 lat Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej im. Józefa Lompy w Katowicach 1928–2003*, [Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka], Katowice 2003, s. 37–44.
8. Kumor B., *Historia Kościoła*, [t.] 5, *Czasy nowożytne. Rozłam w chrześcijaństwie zachodnim*, wyd. 2 zm., Wydawnictwo KUL, Lublin 2002, s. 168 i nast.
9. http://de.wikipedia.org/wiki/Christian_Gottfried_Friedrich_Assmann, [online], dostęp: 24.10.2008.
10. <http://jbc.jelenia-gora.pl/Content/81/hensel.html>, [online], dostęp: 24.10.2008.
11. http://pl.wikipedia.org/wiki/Cezar_Baronius, [online], dostęp: 24.10.2008.
12. www.answers.com/topic/eustache-le-noble, [online], dostęp: 24.10.2008.

Szkolnictwo i oświata na Śląsku.
Zestawienie bibliograficzne w wyborze

**ŚLĄSK – SZKOLNICTWO I OŚWIATA – OPRACOWANIA OGÓLNE,
TREŚCI PRZEKROJOWE**

1. DROGI Ślązaków do wiedzy / Marian Dyba // *Śląsk*. – 1998, nr 9, s. 81
2. DZIEJE kształcenia nauczycieli na Śląsku Opolskim (1765–1975) / Stanisław Gawlik. – Opole : Wydawnictwo Instytutu Śląskiego, 1979. – 320 s., [2] k. : il., mapy, portr., tab. ; 24 cm
3. EDUKACJA historyczna mieszkańców Górnego Śląska w drugiej połowie XIX i na początku XX wieku / Halina Kowalczyk-Dudała. – Warszawa : „Societas”, 1998. – 242 s. : faks. ; 24 cm
4. GENEZA i rozwój szkolnictwa zawodowego na Opolszczyźnie / Stanisław Gawlik, Herman Głowacki. – Opole : Wydawnictwo Instytutu Śląskiego, 1983. – 255 s. ; 24 cm
5. GODNOŚĆ, dostojeństwo i posłannictwo uniwersytetu / Franciszek Antoni Marek. – Wyd. 2 poszerz. – Opole : Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, 1995. – 173 s. : rys. ; 21 cm
6. GÓRNOŚLĄSKA szkoła ludowa na przełomie XIX i XX wieku / Jolanta Kwiatek. – Opole : Wydawnictwo Instytutu Śląskiego, 1987. – 79 s. : faks., fot., portr. ; 20 cm
7. HISTORIA nienarodzin pewnej uczelni [Politechnika Śląska] / Maciej Droń // *Śląsk*. – 2000, nr 9, s. 46–47
8. KOŁO napędowe na tle błędnego koła : edukacja na Śląsku / Mateusz Babak // *Śląsk*. – 2001, nr 7, s. 26–29
9. KUŹNIA ludzi znikąd : oświata regionalna / Michał Smolorz // *Śląsk*. – 1998, nr 7, s. 42–44
10. MANUDUCTIO ad amplectendam doctrinam et virtutem – o umiłowaniu nauki i cnoty w łacińskiej szkole na Śląsku / Anna Kucz // *Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne*. – T. 39 (2006), s. 421–428
11. OD „nauki praktycznych umiejętności” do wychowania technicznego : kształcenie nauczycieli przedmiotu – na przykładzie Górnego Śląska (wiek XIX i XX – analiza i sugestie na wiek XXI) / Wacław Korzeniewski // *Zeszyty Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku. Pedagogika*. – T. 4 cz. 1 (2005), s. 67–78
12. ODKRYWAĆ wartość gwary : z doświadczeń w szkołach śląskich / Helena Synowiec // *Nowa Polszczyzna*. – 1998, nr 1, s. 25–30
13. OŚWIATA na Śląsku / pod red. Wandy Bobrowskiej-Nowak. – Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 1984. – 116 s. ; 24 cm

14. PROBLEMY edukacji i kultury dorosłych na Opolszczyźnie / pod red. Eleonory Sapii-Drewniak. – Opole : Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, 2002. – 127 s. : il. ; 24 cm
15. ROLA szkolnictwa średniego i wyższego w kształceniu kadr na Śląsku Opolskim / Stanisław Gawlik. – Opole : Wyższa Szkoła Pedagogiczna, 1988. – 105 s. ; 24 cm
16. ROZWÓJ szkolnictwa kościelnego na Śląsku [historia szkół wrocławskich] / Józef Pater // Kalendarz Wrocławski. – R.35 (1994), s.149–153
17. SIEĆ szkół podstawowych a czynniki ekonomiczne, geograficzne, demograficzne : analiza sieci szkół podstawowych województw: wrocławskiego i opolskiego / Barbara Sobiś-Rabijewska. – Opole : Wydawnictwo Instytutu Śląskiego, 1973. – 100 s., [20] k. tabl. : il., mapy ; 23 cm
18. ŚLĄSKA edukacja : cz. 1 / Jolanta Tambor // Śląsk. – 1998, nr 10, s. 81
19. TRUDNE drogi do wiedzy / Tomasz Nawrocki // Śląsk. – 1998, nr 5, s. 11–13
20. WCZESNONOWOŻYTNE rozwiązania organizacyjne i kadrowe w szkolnictwie średnim jako czynniki integracyjne na pograniczu śląsko-wielkopolsko-lubuskim / Bogumiła Burda // Rocznik Lubuski. – T. 26 cz. 2 (2000), s. 77–104
21. Z DZIEJÓW Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego na Śląsku Cieszyńskim (w stulecie założenia) / Łucja Dawid // Pamiętnik Cieszyński. – T. 11 (1996), s. 53–59
22. Z TRADYCJI działalności kulturalno-oświatowej na Śląsku Opolskim / Eleonora Sapia-Drewniak. – Opole : Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, 2006. – 152 s. ; 24 cm
23. ZARYS dziejów byczyńskiej szkoły / Zbigniew Biliński. – Opole : Wydawnictwo Instytutu Śląskiego, 1984. – 93 s., [12] s. tabl. ; 24 cm

ŚLĄSK – SZKOLNICTWO I OŚWIATA DO 1922 R.

24. DZIAŁALNOŚĆ kulturalno-oświatowa Towarzystwa Oświaty na Śląsku im. św. Jacka w latach 1917–1924 / Eleonora Sapia-Drewniak. – [B.m. : b.w., 2000]. – S. [1], 48-56 ; 24 cm
25. FÜR die Jugend nicht geeignete – dla młodzieży niewłaściwe... : o cenzurowaniu książek szkolnych w drugiej połowie XIX wieku na Śląsku austriackim / Irena Socha // W: W KRĘGU książki, biblioteki i informacji naukowej : księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Zbigniewowi Żmigrodzkiemu / pod red. Krystyny Heskowej-Kwaśniewicz ; przy współpr. Diany Pietruch-Reizes. – Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2004. – (Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach ; nr 2188). – S. 250–261
26. JOHANN Ignaz von Felbiger i jego program reorganizacji szkolnictwa elementarnego – na Śląsku pruskim i w krajach austriackich / Wiesława Korzeniowska // W: WSPÓLNOTA dziedzictwa kulturowego / [red. Bronisława Dymara i in.]. – Kraków : Oficyna Wydaw. „Impuls”, 2004. – (Dialog bez Granic ; t. 1). – S. 187–195
27. MŁODZIEŻ żydowska w gimnazjach Górnego Śląska w drugiej połowie XIX i na początku XX w. : (ze szczególnym uwzględnieniem Królewskiej Huty) / Halina Dudała // Zeszyty Chorzowskie. – T. 4 (1999), s. 13–33

28. ORGANIZOWANIE polskich władz szkolnych na Śląsku w latach 1918-1922 / Edward Długajczyk. – [B.m. : b.w., 1971]. – S. (55–72) ; 24 cm
29. PAIDEIA humanistyczna, czyli wychowanie do kultury : studium z dziejów klasycznej edukacji w gimnazjach XVI-XVIII wieku (na przykładzie Śląska) / Józef Budzyński. – Częstochowa : Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej, 2003. – 604 s. : faks. ; 24 cm
30. POPULARYZACJA wiedzy o języku polskim w podręcznikach do nauczania polszczyzny na Śląsku w XVII wieku / Anna B. Burzyńska // W: O TRUDNYM łatwo : materiały sesji poświęconej popularyzacji nauki / pod red. Jana Miodka i Moniki Zaśko-Zielińskiej. – Wrocław : Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2002. – (Acta Universitatis Wratislaviensis ; no 2444) . – Bibliogr. przy rozdz. – S. 87–94
31. STRAJKI szkolne na Górnym Śląsku w latach 1906 i 1920 / Teodor Musioł. – Wrocław : Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1970. – 187 s. : il., mapy ; 23 cm
32. SZKOLNICTWO na Śląsku Cieszyńskim do końca XVII w. / Adam Kubacz // Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka. – R. 60 (2005), s. 125–156
33. SZKOLNICTWO na średniowiecznym Śląsku / Rościsław Żerelik // Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka. – 1998, nr 3-4, s. 391–399
34. SZKOLNICTWO średnie na Dolnym Śląsku w okresie wczesnonowożytnym (1526-1740) / Bogumiła Burda. – Zielona Góra : Oficyna Wydawnicza Uniwersytetu Zielonogórskiego, 2007. – 306 s., [16] s. tabl. kolor. : il. ; 25 cm
35. SZKOŁY elementarne w Księstwie Warszawskim : kartki z historii szkolnictwa w regionie częstochowskim / Tadeusz Gierymski // Częstochowski Biuletyn Oświatowy. – 2004, nr 1, s. 17, bibliogr.
36. TRADYCJE literackie i teatralne humanistycznych szkół Śląska od średniowiecza do oświecenia / Józef Budzyński. – Kielce : „Szumacher”, 1996. – 53 s. ; 16 cm
37. WALKA o polskość szkoły ludowej na Górnym Śląsku w latach 1801–1872 / Leon Górecki. – Katowice : Śląski Instytut Naukowy, 1974. – 196 s. : tab. ; 25 cm
38. WSPÓŁPRACA Macierzy Szkolnej dla Księstwa Cieszyńskiego z galicyjskim Towarzystwem Szkoły Ludowej / Roman Baron // Pamiętnik Cieszyński. – T. 19 (2004), s. 47–70
39. Z BADAŃ nad oświatą w księstwie cieszyńskim w czasach nowożytnych : postulaty badawcze / Idzi Panic // Pamiętnik Cieszyński. – T. 13 (1998), s. 13–19
40. Z DZIEJÓW więzi edukacyjnych na pograniczu śląsko-wielkopolsko-brandenburskim w okresie wczesnonowożytnym (XVI-XVIII w.) / Bogumiła Burda // Rocznik Lubuski. – T. 23 cz. 1 (1997), s. 83–89
41. Z HISTORII szkolnictwa polskiego na Śląsku : Byczyna – Kluczbork – Wołczyn : (od połowy wieku XVI do połowy wieku XVIII) / Aleksander Rombowski. – Katowice : Śląsk, 1960. – 108 s. ; 25 cm. – (Oświata / Instytut Śląski w Opolu)

42. ZE STUDIÓW nad szkolnictwem miejskim na Górnym Śląsku w okresie pruskim : Królewska Huta / Jolanta Kwiatek // Kwartalnik Opolski. – 1997, nr 3/4, s. 26–42
43. ZWIĄZKI edukacyjne Śląska z ziemiami polskimi w okresie Oświecenia / Bogumiła Burda. – Zielona Góra : Wyższa Szkoła Pedagogiczna, 1992. – 166 s. ; 24 cm

ŚLĄSK – SZKOLNICTWO I OŚWIATA W LATACH 1922–1939

44. DROGI rozwoju i unifikacji kształcenia produkcyjnego na Górnym Śląsku w latach 1922–1939 / Piotr Paweł Barczyk. – Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 1983. – 136 s. ; 24 cm
45. DZIAŁALNOŚĆ Śląskiej Szkoły Bibliotekarskiej we Wrocławiu : (Schlesische Bibliotheksschule in Breslau) w latach 1932-1933 : przyczynek do dziejów bibliotekarstwa śląskiego okresu międzywojennego / Bożena Kumor // Roczniki Biblioteczne. – R. 49 (2005), s. 449–461
46. EDUKACJA dziewcząt i kobiet śląskich : (od końca XIX wieku do wybuchu II wojny światowej) / Grażyna Kempa. – Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 1996. – 196 s. ; 24 cm
47. KIERUNKI działalności pedagogicznej na Śląsku w latach 1922–1939 / pod red. Wandy Bobrowskiej-Nowak. – Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 1982. – 149 s. : tab. ; 24 cm
48. NAUCZYCIELE z Kresów Wschodnich II Rzeczypospolitej – pionierami oświaty na Śląsku Opolskim / Jerzy Duda // Przegląd Historyczno-Oświatowy. – 2006, nr 3–4, s. 127–135, bibliogr.
49. NIEMIECKIE szkolnictwo mniejszościowe na Górnym Śląsku w latach 1922-1939 / Tomasz Fałęcki. – Katowice : Śląski Instytut Naukowy ; Kraków : Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1970. – 182 s. , [1] k. skł. : tab. ; 24 cm
50. POLSKA oświata pozaszkolna w rejencji opolskiej w latach 1922-1939 / Eleonora Sapia-Drewniak. – Opole : Wyższa Szkoła Pedagogiczna, 1991. – 142 s. ; 24 cm
51. POLSKA Szkoła Doksztalcająca na Śląsku Opolskim w latach 1930–1934 / Eleonora Sapia-Drewniak // Edukacja Dorosłych. – 2001, nr 2, s. 21-26
52. POLSKA szkoła na międzywojennym Śląsku / Anna Glimos-Nadgórska / Śląsk. – 2007, nr 6, s. 32–37 : il.
53. POLSKIE szkolnictwo powszechne województwa śląskiego : (1922–1939) / Anna Glimos-Nadgórska. – Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2000. – 228 s. ; 24 cm
54. POLSKIE szkolnictwo powszechne województwa śląskiego : (1922–1939) / Anna Glimos-Nadgórska // Zeszyty Chorzowskie. – T. 6 (2001), s. 320–323
55. PRAWA i obowiązki nauczycieli szkół powszechnych województwa śląskiego : (pragmatyka nauczycielska 1922-1939) / Anna Glimos-Nadgórska // W: WIEKI stare i nowe. – Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2001. – (Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach ; nr 1991). – T. 2 / red. Idzi Panic, Maria W. Wanatowicz. – S. 156–172

56. PROBLEM szkoły jednolitej i demokratycznej w autonomicznym województwie śląskim w latach 1922–1939 / Józef Grzywina. – Kielce : [b.w., 1989]. – S. (141–163) ; 24 cm
57. PRZEMYSŁOWE szkoły dokształcające jako forma kształcenia górnośląskich robotników przemysłowych w latach 1922–1939 / Fabian Andruszkiewicz // Technika, Informatyka, Edukacja. – T. 7 (2007), s. 47–52
58. REFORMOWANIE kształcenia zawodowego w województwie śląskim w okresie II Rzeczypospolitej / Piotr P. Barczyk // Szkoła Zawodowa. – 1996, nr 7, s. 7–10
59. TRADYCJE nauczania treści regionalnych w szkołach Górnego Śląska do 1939 r. : (ze szczególnym uwzględnieniem Chorzowa) / Urszula Wołczyk // Zeszyty Chorzowskie. – T. 7 (2002), s. 240–257
60. UDZIAŁ nadzoru pedagogicznego w reformowaniu polskiej szkoły w specyficznych warunkach Województwa Śląskiego (1922–1939) / Danuta Drynda // Kwartalnik Pedagogiczny. – 1995, nr 4, s. 65–75
61. ZARYS monograficzny chorzowskich szkół powszechnych (1922–1939) / Anna Glimos-Nadgórska. – Toruń : Stowarzyszenie Oświatowców Polskich, 2006. – 76 s. ; 21 cm
62. ZE STUDIÓW nad edukacją dziewcząt na Górnym Śląsku : (do I wojny światowej) / Jolanta Kwiatek // Kwartalnik Opolski. – R. 52 (2006), s. 17–41

ŚLĄSK – SZKOLNICTWO I OŚWIATA W LATACH 1939-1945

63. CZYNNIKI warunkujące wykonywanie zadań zawodowych przez nauczycieli-pedagogów szkolnych / Wanda Barbara Dąbek. – Warszawa ; Wrocław : Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1988. – 12 s. ; 24 cm
64. DRAMAT wychowania w czasach pogardy : praca zbiorowa / pod red. Zenona Jasińskiego i Franciszka Antoniego Marka. – Opole : Wyższa Szkoła Pedagogiczna, 1989. – 143 s. : fot., portr. ; 24 cm
65. SZKOLNICTWO i nauka [w województwie śląsko-dąbrowskim w r. 1945] / Wojciech Jaworski // W: ROK 1945 w województwie śląsko-dąbrowskim / pod red. Andrzeja Topola. – Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2004. – (Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego ; nr 2254). – S. 209–220
66. TAJNE Pedagogium Ziem Zachodnich w Warszawie : 1942–1944 / Róża Bednorz. – Opole : Wydawnictwo Instytutu Śląskiego, 1975. – 104 s. : il., portr. ; 21 cm
67. Z DZIEJÓW tajnej oświaty polskiej na Śląsku Opolskim w latach II wojny światowej / Stefania Mazurek. – Opole : Wydawnictwo Instytutu Śląskiego, 1973. – 136 s. : portr. ; 24 cm

ŚLĄSK – SZKOLNICTWO I OŚWIATA W LATACH 1945-1989

68. ALMA Mater Silesia / Katarzyna Sadura // Śląsk. – 2007, nr 11, s. 6–9

69. INFORMACJA o źródłach archiwalnych do dziejów oświaty i wychowania na Dolnym Śląsku po 1945 roku w zbiorach Wojewódzkiego Archiwum Państwowego we Wrocławiu / Marek Ordylowski. – Wrocław : Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 1983. – 16 s. ; 24 cm
70. NAUCZYCIELE Dolnego Śląska w okresie tworzenia podstaw „nowego ładu” społecznego 1970-1975 / Robert Fudali // Przegląd Historyczno-Oświatowy. – 2004, nr 1-2, s. 103–119
71. NAUCZYCIELE liceów ogólnokształcących w toku powojennych przemian oświatowych na Dolnym Śląsku w latach 1945-1961 / Władysław Szlufik. – Kielce : Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Jana Kochanowskiego, 1993. – 146 s. : wyk. ; 24 cm
72. NAUCZYCIELE szkół podstawowych na Dolnym Śląsku w latach 1945–1963 / Władysław Szlufik. – Kielce : Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Jana Kochanowskiego, 1986. – 191 s. : mapa ; 24 cm
73. ODBUDOWA szkolnictwa w województwie śląsko-dąbrowskim w latach 1945-1950 / Bogdan Snoch. – Częstochowa : Wyższa Szkoła Pedagogiczna, 1992. – 184 s. : il. ; 25 cm
74. ORGANIZACJA szkolnictwa powszechnego na Dolnym Śląsku w latach 1945-1948 / Bolesław Potyrała. -Warszawa ; Wrocław : Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1986. – 196 s. : mapy ; 24 cm
75. OŚWIATA Dolnego Śląska w okresie „małej stabilizacji” 1956/57–1969/70 : uwarunkowania społeczno-polityczne przemian lat 50. i 60. / Robert Fudali // Przegląd Historyczno-Oświatowy. – 2003, nr 3-4, s. 61–83
76. OŚWIATA Dolnego Śląska w okresie stalinowskim 1948/49-1955/56 / Robert Fudali // Przegląd Historyczno-Oświatowy. – 2002, nr 3-4, s. 91–122
77. OŚWIATA i nauka na Śląsku Opolskim : (1945–1995) : praca zbiorowa / pod red. Stanisława Gawlika. – Opole : Uniwersytet Opolski : „Sowa”, 1995. – 369 s. : wyk. ; 21 cm
78. OŚWIATA na Dolnym Śląsku w latach 1945–1948 / Andrzej Włodarczyk. – Warszawa ; Wrocław : Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1989. – 159 s. : mapa ; 24 cm
79. PRZEMIANY roli społecznej nauczycieli na Dolnym Śląsku w latach 1945-1975 / Robert Fudali. – Zielona Góra : Oficyna Wydawnicza Uniwersytetu Zielonogórskiego, 2004. – 219 s. : il. ; 24 cm
80. ROLA społeczna nauczycieli na Dolnym Śląsku w latach 1945–1948 / Robert Fudali // Przegląd Historyczno-Oświatowy. – 2002, nr 1–2, s. 175–205
81. SZKOLNICTWO i oświata na Dolnym Śląsku 1945-1975 : bibliografia / oprac. Zofia Dąbrowska. – Wrocław : Instytut Kształcenia Nauczycieli i Badań Oświatowych, 1977. – 104 s. ; 21 cm
82. SZKOLNICTWO ogólnokształcące dla pracujących na Opolszczyźnie w latach 1945–975 / Stanisław Gawlik, Henryk Koniarski. – Opole : Wyższa Szkoła Pedagogiczna, 1979. – 215 s. : mapy, tab. ; 24 cm

83. SZKOLNICTWO podstawowe na Śląsku Opolskim w latach 1945–1948 / Ryszard Pacuła. – Opole : Wydawnictwo Instytutu Śląskiego, 1983. – 180 s. ; 23 cm
84. SZKOLNICTWO średnie ogólnokształcące na Dolnym Śląsku w latach 1945–1948 / Jan Dudek. – Wrocław : Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1980. – 129 s. : mapy, tab. ; 24 cm
85. SZKOLNICTWO w województwie Śląsko-Dąbrowskim : 1945–1950 / Bogdan Snoch. – Częstochowa : Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej, 1988. – 258 s. ; 24 cm
86. ŚLĄSKA bezpieka i studenci [marzec 1968 r.] / Jarosław Neja // Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej. – 2003, nr 3–4, s. 57–63, fot.
87. ŚLĄSKIE eksperymenty pedagogiczne : symposium naukowe Rola nauk społecznych w humanizacji środowiska wielkoprzemysłowego / Adolf Molak. – Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 1973. – 14 s. ; 24 cm
88. URUCHOMIENIE i rozbudowa szkolnictwa średniego ogólnokształcącego na Górnym Śląsku w latach 1945–1948 / Bogdan Snoch // Prace Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Częstochowie. Pedagogika. – Z. 5 (1994), s. 103–117
89. WALKA z analfabetyzmem w powiecie Lwówek Śląski i Bolesławiec (1949–1951) / Ryszard Lasak // Wiadomości Historyczne. – 2005, nr 2, wkładka: Muzeum szkolne, s. (27–32)
90. WARUNKI pracy szkolnictwa powszechnego na Ziemiach Zachodnich i Północnych w pierwszych latach po wyzwoleniu / Bolesław Potyrała // Życie Szkoły. – 1984, nr 5/6, s. 269–277

ŚLĄSK – SZKOLNICTWO I OŚWIATA OD 1989 R.

91. FINANSOWANIE zadań oświatowych w gminach Dolnego Śląska w 1996 roku : (wybrane zagadnienia) / Wiesława Miemiec // Dyrektor Szkoły. – 1998, nr 1, s. 19–21
92. OŚWIATA i wychowanie w województwie śląskim w roku szkolnym 2000/2001 = EDUCATION in the Śląskie Voivodship in School Year 2000/2001 / Urząd Statystyczny w Katowicach. – Katowice : Urząd Statystyczny, 2001. – 146 s. : tab., wyk. ; 24 cm
93. RESTRUKTURYZACJA edukacji / Katarzyna Bytomska // Śląsk. – 2004, nr 10, s. 51–54
94. SYTUACJA społeczno-gospodarcza Śląska : szanse i zagrożenia / pod red. nauk. Roberta Rauzińskiego, Teresy Söldry-Gwiżdż, Kazimierza Szczygielskiego ; [aut. Andrzej Brzezina i in.]. – Opole : Wydawnictwo Instytut Śląski : [Państwowy Instytut Naukowy – Instytut Śląski], 2006. – 174 s. : il. ; 24 cm
95. SZKOLNICTWO wyższe w województwie opolskim w latach 1989–1999 / Małgorzata Wróblewska. – Opole : Wydawnictwo Instytutu Śląskiego, 2001. – 74 s. : il. ; 24 cm
96. SZKOLNICTWO zawodowe a rynek pracy województwa katowickiego w latach dziewięćdziesiątych / Andrzej Czerkawski. – Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2003. – 136 s. ; 24 cm

Młodzi w nowej rzeczywistości. Wyzwania dla bibliotek

Czytelnicy, o których będzie mowa w poniższym artykule, to pokolenie młodych ludzi, urodzonych po roku 1985.

Jacy są? Czy jako grupa społeczna zasługują na miano pokolenia? Co ich wyróżnia? Jaka jest ich droga do wykształcenia? Jak my, bibliotekarze, możemy odpowiedzieć na ich potrzeby informacyjne?

Młody czytelnik to człowiek, którego w ogromnym stopniu ukształtowała masowa kultura audiowizualna. Wielokrotnie w literaturze socjologicznej ci młodzi ludzie nazywani są „Pokoleniem MTV” lub „Pokoleniem iPod”. Ich potrzebą priorytetową jest dziś dostęp do Internetu. Globalna sieć nie tylko stanowi dla nich źródło informacji, kształtuje również poglądy, pobudza wyobraźnię. Sieć to również środek porozumiewania się, nieporównywalny z żadnym innym. Współczesne warunki ekonomiczno-gospodarcze oraz gwałtowne tempo zmian cywilizacyjnych oraz kulturowych sprawiają, iż młodzi ludzie potrzebują natychmiastowego dostępu do informacji. To właśnie szybkość stała się wartością większą, niż np. rzetelność wykorzystywanych źródeł. Rzeczywistość stawia przed młodym człowiekiem potrzebę posiadania umiejętności i predyspozycji, których nie wymagano nigdy wcześniej. Apoteoza ciągłego rozwoju sprzyja poczuciu wyobcowania w wyścigu po lepsze jutro. Zdobywanie coraz to nowych kwalifikacji staje się niezbędne do utrzymania dobrej pracy.

Wydawałoby się, że potrzeba posiadania wzorów do naśladowania jest niezmienna. Niestety, świat tabloidów dostarcza nam pseudoautorytetów, które nie wymagają od swych zwolenników żadnej określonej postawy. Celebryty zachęcają do konsumpcji, ale na pewno nie w odniesieniu do słowa drukowanego. Młodzi zdają sobie sprawę z tego, iż nie można dziś stać się autorytetem automatycznie tylko z racji wykonywanego zawodu, wykształcenia czy pochodzenia, jak było kiedyś. Na uznanie i szacunek nauczyciele pracują niejednokrotnie wiele lat, wymagając przy tym określonej postawy uczniów. Swój status i rangę, Niestety, utracił również zawód bibliotekarza.

Młodzi ludzie – stopieni z technologią – nie odczuwają oporu przed poznawaniem najnowszych jej produktów. Najczęściej nigdy nie odczuwali lęku przed nieznanym, ponieważ technologia cyfrowa jest naturalną składową ich życia. Posiadanie i korzystanie z komputera jest dla nich naturalne i niezbędne. Przepisywanie przez kalkę prac dyplomowych na tradycyjnych maszynach do pisania

Akt nadania Bibliotece imienia Józefa Lompy

Urząd Wojewódzki
w Katowicach
Kuratorium Oświaty i Wychowania Katowice, dn. 25 kwiet. 19 83 r.

Nr OW-VI - 5011/4/83

Dając wyraz uznania Szkole za całokształt pracy oraz osiągnięte wyniki w nauczaniu i wychowaniu, na podstawie zarządzenia Ministra Oświaty i Wychowania z dnia 30 sierpnia 1980 r. w sprawie nadawania szkołom i placówkom oświatowo-wychowawczym imienia patrona, sztandaru i godła szkolnego (Dz. Urz. Min. Ośw. i Wychow. Nr 10, poz. 70-71) — z dniem 28 listopada 19 83 r. nadaję

Pedagogicznej Bibliotece Wojewódzkiej

w Katowicach

imię Józefa Lompy

i ustalę nazwę szkoły:

Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka

im. Józefa Lompy

w Katowicach

Kurator Oświaty i Wychowania

(signature)
mgr Norbert Gorol

MINISTER
OŚWIATY
I WYCHOWANIA

PRYZNAJE

*Wojewódzkiej Bibliotece Pedagogicznej
w Katowicach*

MEDAL
PAMIĄTKOWY

Z OKAZJI

200 ROCZNICY

UTWORZENIA

KOMISJI
EDUKACJI
NARODOWEJ

MINISTER

Bolesław Faron

WARSZAWA, DNIA *26 września 1983r*

Dotychczasowe siedziby PBW w Katowicach

Katowice, ul. A. Mickiewicza 11

Katowice, ul. Wojewódzka 45

Katowice, ul. Sokolska 26

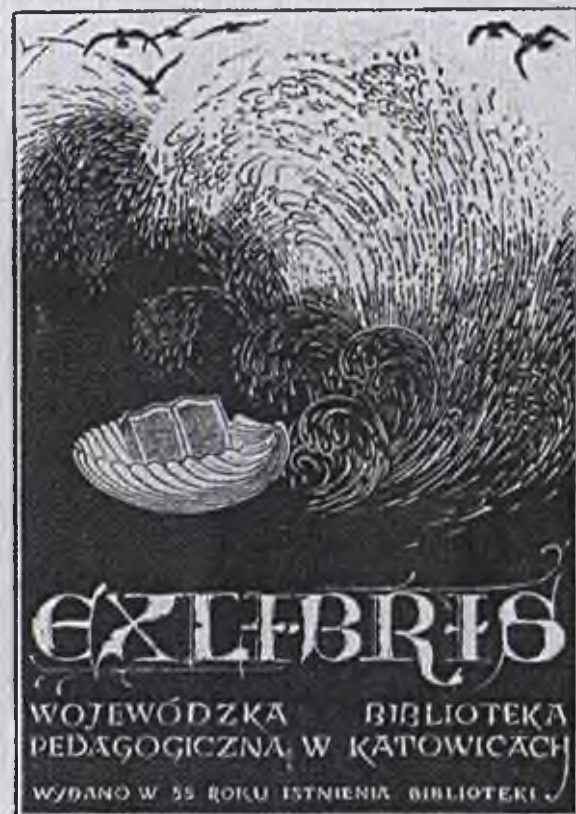
Katowice, ul. Szkolna 9

Katowice, ul. H. Sienkiewicza 74

Katowice, ul. Ks. kard. St. Wyszyńskiego 7

znają tylko z opowieści, a studiowanie bez możliwości wykonania kserokopii jest dla nich czymś niewyobrażalnym.

Jakimi są czytelnikami? Na podstawie poczynionych obserwacji stwierdzam, iż doskonale radzą sobie z obsługą katalogu on-line i – mając wybór – chętniej korzystają z tego źródła, niż z tradycyjnego katalogu kartkowego. Ten drugi budzi obawy ze względu na czas poszukiwań, jak się często okazuje, niesłusznie. Od kilku lat ogromne znaczenie ma dla tej grupy czytelników rok wydania poszukiwanych publikacji, dużo chętniej korzystają z pozycji nowszych. Niestety, ogromnym problemem staje się wybór kilku pozycji z większego, dostarczonego przez bibliotekarza zbioru. Jeżeli książki dotyczą jednego wybranego tematu, bardzo często czytelnicy zwracają się z prośbą o pomoc do bibliotekarza w ocenie ich przydatności bez względu na dziedzinę, której dotyczą. Szeroki dostęp do informacji, który każda biblioteka powinna zapewnić, ułatwia jej pozyskiwanie, ale równocześnie wymaga od czytelnika umiejętności selekcji wiedzy. W tym zakresie dużo większą sprawnością wykazują się czytelnicy nieco starsi, których cechuje niezbędny krytycyzm intelektualny. Może to po części wynikać z nabytego doświadczenia.

W tym miejscu chciałabym wspomnieć o roli, jaką m.in. powinien pełnić współczesny bibliotekarz. Powinien on – znając wartość i znaczenie słowa drukowanego, a także dysponując dostępem do wielorakich źródeł informacji oraz wykorzystując zdobytą wiedzę – pomóc czytelnikowi dokonać świadomego wyboru. Bibliotekarz w tym rozumieniu nie tylko dostarcza wiedzy, ale pomaga w jej selekcji, pełniąc rolę obiektywnego eksperta.

Umiejętnością, która pozwoli młodemu czytelnikowi przetrwać w gąszczu informacji, jest alfabetyzm medialny, rozumiany jako zdolność wartościującej oceny informacji pochodzących z różnych źródeł. Umiejętność taka powinna być kształtowana począwszy od szkoły podstawowej. Ogromna rola przypada tu w udziale nie tylko bibliotekarzom szkolnym, ale również pozostałym nauczycielom, ponieważ zdolność ta dotyczy całości zdobywanej wiedzy. Jest ona niezbędna nie tylko w dalszej edukacji, ale również po to, by świadomie funkcjonować w społeczeństwie wiedzy. Nadmiar treści, którą uczeń musi przyswoić w czasie edukacji, np. w szkole ponadgimnazjalnej, nie sprzyja kształceniu umiejętności poszukiwania wiedzy, nie mówiąc o jej jakościowaniu.

Wraz z rozwojem Internetu pojawiły się głosy, iż sieć wyprze tradycyjne słowo drukowane. Tak się jednak nie stało. Internet dostarcza nam, oprócz treści pożądanых, mnóstwa wciąż na nowo kopiowanych błędów. Wystarczy sprawdzić, jak wiele hybryd mają np. słynne cytaty literackie. Dlatego myślę, że – ze względu na swą wiarygodność – książki stały się najcenniejszym źródłem informacji. Wśród wielu czytelników, mimo utrudnionej dostępności, książka jako źródło informacji cieszy się największym autorytetem. Oczywiście, wygoda w korzystaniu z innych źródeł nie przemawia na korzyść książek, a sam proces tworzenia publikacji uległ znacznemu uproszczeniu, jednak książki najczęściej niosą ze sobą odpowiedzialność autorską.

Mamy świadomość, iż omówiona grupa to czytelnicy, która ze względu na akademicki etap edukacji najczęściej zagląda do naszych bibliotek. Dbamy o to, by młodzi studenci w naszych murach znaleźli wszechstronny dostęp do różnych, nowoczesnych oraz tradycyjnych źródeł informacji. Czytelnicy mają możliwość zgłaszania poszukiwanych tytułów, wiele z zamówionych pozycji trafia na półki w bardzo krótkim czasie. Bardzo ważne jest również to, i pragnę to podkreślić, iż staramy się umożliwić im spotkanie z bibliotekarzem. Tym, który doradzi, pokieruje, wesprze. Bo przecież biblioteka to nie bezduszna zautomatyzowana infolinia, a grupa ludzi otwartych na świat.

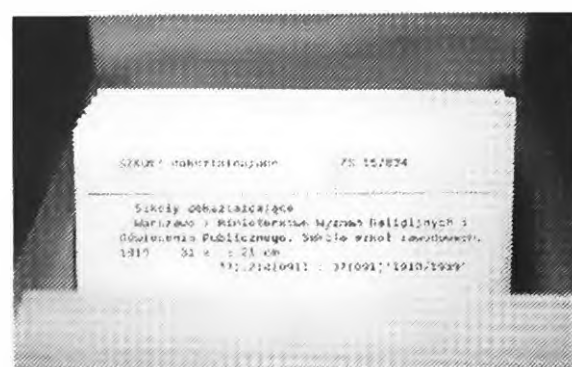
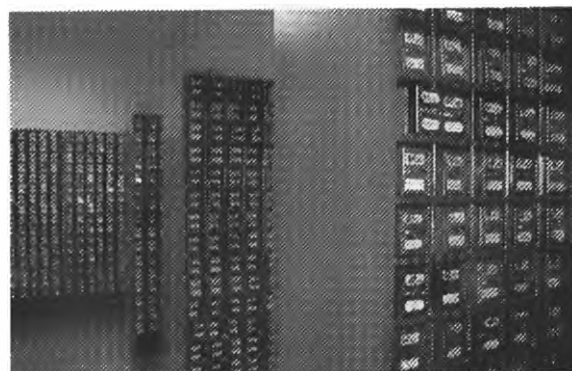
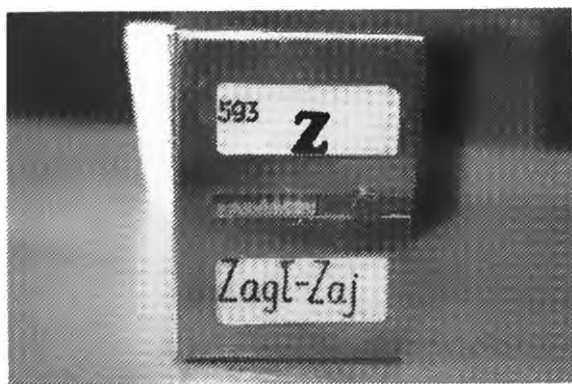
Z doświadczeń bibliotekarzy.
Katalog tradycyjny a katalog zautomatyzowany
w PBW w Katowicach

Zastosowanie najnowszych technik komputerowych i telekomunikacyjnych w działalności bibliotecznej i informacyjnej na świecie i w Polsce przyczyniło się do zmian jakościowych, jakie dokonały się w organizacji i upowszechnieniu informacji o zbiorach oraz zmian we wzajemnych powiązaniach pomiędzy poszczególnymi dziedzinami działalności bibliotek. Rozwój nauki i techniki stworzył z jednej strony możliwość szybkiego druku, a z drugiej wywołał potrzebę łatwo dostępnej i szybkiej informacji. Spowodowało to, że tradycyjny katalog nie może zaspokoić narastających i coraz liczniejszych potrzeb szerokiej rzeszy użytkowników, a katalog zautomatyzowany staje się niezbędnym narzędziem pracy zarówno bibliotekarzy, jak i czytelników. Katalogi tradycyjne przekształciły się w zautomatyzowane systemy biblioteczne i stały się nie celem samym w sobie, autonomicznym bytem, ale końcowym efektem automatyzacji procesu gromadzenia i opracowywania zbiorów. W tych systemach biblioteki korzystają z jednego opisu bibliograficznego wprowadzanego do wspólnej bazy, dopisując tylko informacje lokalizujące dokument i lokalne dane bibliograficzne.

W Pedagogicznej Bibliotece Wojewódzkiej im. J. Lompy w Katowicach katalog tradycyjny jest uzupełniany przez katalog komputerowy od 2000 roku.

Katalog tradycyjny Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Katowicach to katalog klamrowy. Osiemdziesiąt lat temu był to bardzo skromny katalog działowy, który zawierał takie działy, jak: matematyka, historia itp. Potem został zmieniony na katalog dziesiętny, ale skrócony do dwóch cyfr. Jedynie rozbudowany był – ze względu na charakter biblioteki – dział pedagogiki według francuskiej klasyfikacji dziesiętnej Claparède'a¹. Obecnie katalog ten dzieli się na alfabetyczny – karty katalogowe ułożone są alfabetycznie w kolejności haseł autorskich i tytułowych oraz rzeczowy – według zagadnień, prowadzony według Uniwersalnej Klasyfikacji Dziesiętnej (UKD). Podstawowym elementem katalogu są pozycje (karty) katalogowe, które zawierają opis bibliograficzny danego dokumentu. Zaraz po wojnie, kiedy biblioteka borykała się z wieloma problema-

¹ Rutkowska Z.: *Całe życie dla biblioteki. Wspomnienia*, w: *W służbie oświaty polskiej na Górnym Śląsku. 65 rocznica powstania Instytutu Pedagogicznego i Pedagogicznej Biblioteki w Katowicach*, Informator nr 2, Katowice 1993, s. 18.

mi, karty katalogowe były bardzo proste – i jak czytamy we wspomnieniach Zofii Rutkowskiej, emerytowanej bibliotekarki PBW – wycinano je z resztek kartonów wyszukiwanych w piwnicach². Obecnie drukowane są z komputera.

Zaletą katalogu tradycyjnego jest jego kompletność. Oznacza to, że znajduje się w nim cały księgozbiór, zgromadzony przez bibliotekę – 164 400 tytułów. Korzystanie z tego rodzaju katalogu jest stosunkowo łatwe i wymaga przede wszystkim znajomości alfabetu. Wyszukiwanie polega na odnajdywaniu nazwisk autorów, tytułów książek bądź zagadnień, które ułatwia sporządzona legenda. Mogą do niego sięgnąć zarówno osoby starsze, jak i młode. Wadą katalogu tradycyjnego jest to, że można z niego skorzystać tylko na miejscu w bibliotece. Użytkownik – chcąc wypożyczyć książkę – musi odwiedzić bibliotekę i sprawdzić poszukiwaną przez siebie pozycję. Czytelnik musi wiedzieć dokładnie, jakiego tytułu poszukuje lub jakie zagadnienie go interesuje, a następnie przejrzeć całą klamrę. Odnajdując książkę w katalogu,

zna tylko jej lokalizację, a informację o tym, czy jest dostępna i czy może ją wypożyczyć, uzyskuje dopiero wtedy, kiedy złoży zamówienie. Niedogodnością jest również brak możliwości poszukiwania krzyżowego, czyli łączenia kilku strategii wyszukiwawczych, jak w przypadku katalogu zautomatyzowanego.

Intensywne prace nad komputeryzacją biblioteki – jak już wspomniano – rozpoczęły się w 2000 roku i wpłynęły na kształt obecnych rozwiązań. Wówczas zakupiono program biblioteczny PROLIB oraz 7 komputerów dla wydziałów: Gromadzenia, Opracowania, Informacji Bibliograficznej, Wypożyczalni i Czytelni. Liczba stanowisk komputerowych z czasem została powiększona i obecnie w samej tylko Wypożyczalni znajdują się 4 stanowiska, przeznaczone wyłącznie do dyspozycji pracujących w wydziale bibliotekarzy. Baza komputerowa dla czytelników w systemie OPAC dostępna jest na 3 stanowiskach. Zastosowanie tego rodzaju katalogu dostępnego online stało się dla bibliotekarzy źródłem dobrej jakości danych, a dla użytkowników sprawnym narzędziem do wyszukiwania informacji o zbiorach biblioteki.

W PBW głównym katalogiem, z którego korzystają zarówno użytkownicy, jak i bibliotekarze, jest katalog tradycyjny, klamrowy, a jego uzupełnieniem jest katalog zautomatyzowany. Katalog online jest głównym modulem w zautomatyzowanym systemie bibliotecznym, z którego korzysta użytkow-

² Tamże.

nik. Odpowiednikiem karty katalogowej w katalogu zautomatyzowanym jest rekord bibliograficzny.

Zadanie katalogu online dostępnego dla użytkownika jest takie samo, jak tradycyjnego katalogu kartkowego. Mianowicie, katalog ten umożliwia odnalezienie i zlokalizowanie poszukiwanego dokumentu w bibliotece. Jest narzędziem informacji, służącym do znalezienia dokumentu o cechach znanych, informuje o tym, co posiada biblioteka oraz pomaga w doborze dokumentów. Użytkownik nie musi odwiedzić biblioteki, żeby sprawdzić daną pozycję, bo może to zrobić we własnym domu lub z każdego miejsca, w którym będzie podłączone stałe łącze.

Zasadniczą zaletą tego katalogu w stosunku do kartkowego jest rozszerzenie dostępu do danych, interakcja (sprzężenie zwrotne pytań i odpowiedzi) oraz skrócony czas odszukania opisu dokumentów. Katalog zautomatyzowany, jako jednolita i skumulowana baza zasobów dokumentów naukowych, spełnia różnorodną rolę. Służy przede wszystkim lokalizacji poszczególnych wydawnictw i umożliwia użytkownikom poszukiwanie odpowiedniej literatury. Jest cenną pomocą w codziennej pracy biblioteki, między innymi w procesie katalogowania nowości oraz bogatym źródłem wiedzy dla potrzeb informacji naukowej i wymiany międzybibliotecznej. Pomaga w racjonalny sposób gromadzić i uzupełniać dokumenty. System PROLIB przyspiesza wyszukiwanie dokumentów dla czytelników oraz skraca okres oczekiwania na książkę. Bibliotekarz, przyjmując zamówienie czytelnika, może przed udaniem się do magazynu sam najpierw sprawdzić, czy dana pozycja jest dostępna, a w razie problemu sprawdzić, kiedy została zwrócona. Takie przypadki są najczęściej zauważane w momencie, gdy czytelnik korzysta tylko z katalogu tradycyjnego. Gdy czytelnik korzysta z bazy komputerowej, bibliotekarz bez sprawdzania udaje się do magazynu, aby zrealizować zamówienie.

Katalog zautomatyzowany to szczególny typ systemów online, bogatych w różne możliwości wyszukiwawcze. Wyszukiwanie w katalogu online wymaga trochę innego postępowania, niż w katalogu kartkowym. Użytkownik ma przed sobą terminal, składający się z klawiatury, myszki i monitora. Poprzez ten terminal musi nawiązać kontakt z systemem za pomocą interakcji. Zasadniczy trzon tego katalogu tworzą opisy dokumentów, dlatego też występują tutaj najczęściej dwa lub trzy różne sposoby prezentacji danych na ekranie terminala w zależności od tego, jaki stopień szczegółowości potrzebny jest użytkownikowi. Katalog zautomatyzowany dopuszcza możliwość wyszukiwania prostego – według indeksów (tytuł, osoba, hasło przedmiotowe, UKD) oraz zaawansowanego przy pomocy haseł indeksowych (tytuł, seria, osoba, instytucja sprawcza, impreza, hasło przedmiotowe, rok wydania, język, UKD, kraj). Wbudowana zautomatyzowana kartoteka haseł wzorcowych, połączona z opisami dokumentów, po skorygowaniu przez system zapytania informacyjnego, przyczynia się do otrzymania właściwej odpowiedzi. Wbudowane odsyłacze całkowite i uzupełniające ułatwiają dotarcie do pełnego materiału na dany temat. Należy jednak podkreślić, że opisy dokumentów (zarówno pełne, jak i skrócone) mogą zawierać tylko cechy bibliograficzne lub indywidualne cechy biblioteczne dokumentu.

Minusem systemu jest to, że nie zostały jeszcze wprowadzone wszystkie dokumenty do bazy komputerowej. Obecnie system umożliwia przeszukiwanie elektronicznego katalogu książek PBW, obejmującego tylko wydawnictwa z lat 1987–2008. Z tego powodu czytelnik, który o tym nie wie, nowy lub jeszcze nie-należący do biblioteki, sprawdzając zasób biblioteki, nie ma całkowitej wiedzy na temat zasobów placówki. Istnieje ryzyko, że gdy nie odnajdzie książki w katalogu dostępnym online, rezygnuje z naszych usług. Również opcja zamawiania i rezerwowania dokumentów przez Internet nie jest obecnie dostępna, dlatego też użytkownicy mogą drogą telefoniczną pytać, czy dana książka została zwrócona i ewentualnie ją zarezerwować.

System komputerowy PROLIB umożliwia bibliotekarzom w sprawniejszy sposób bieżące wprowadzanie dokumentów i kopiowanie opisów bibliograficznych z innych bibliotek oraz drukowanie kart katalogowych bezpośrednio z komputera. System w dużym stopniu ułatwia również pracę bibliotekarzom pracującym bezpośrednio z czytelnikiem. Mogą w szybki sposób odnaleźć poszukiwany przez czytelnika tytuł oraz kompetentniej udzielać odpowiedzi na zapytania przez wpisanie w bazie hasła przedmiotowego i sprawną pomoc w dotarciu do zagadnienia. System zautomatyzowany ułatwia prowadzenie bieżącej statystyki, każda wizyta czytelnika oraz wypożyczenie jest rejestrowane automatycznie.

Katalog zautomatyzowany, jako narzędzie sieci bibliotecznej i koordynacji polityki bibliotecznej, określa stan posiadania w różnych przekrojach, pozwalając analizować zasoby i wyciągać wnioski dla polityki gromadzenia zbiorów. Koordynacja gromadzenia zbiorów jest zabiegiem koniecznym i leżącym w interesie użytkowników, ponieważ umożliwia optymalne wykorzystanie środków finansowych na zakup materiałów bibliotecznych.

W porównaniu z tradycyjnym katalogiem, w katalogu komputerowym od razu pojawia się lokalizacja książki oraz informacja, czy książka jest dostępna, czy wypożyczona, ale – mimo wszystko – wielu czytelników (zwłaszcza tych starszych i długo należących do biblioteki) woli korzystać z katalogu tradycyjnego. Należy również stwierdzić, że chociaż w katalogu zautomatyzowanym elementem wyjściowym są pełne opisy dokumentów, to zasady operowania danymi znacznie odbiegają od zasad korzystania z katalogu kłamrowego. Efektywność wyszukiwania w katalogu kartkowym zależy od stosowania ujednoliconych haseł, odsyłaczy ogólnych i uzupełniających, a efektywność w katalogu zautomatyzowanym zależy od obecności powiązań bibliograficznych z pozycjami kartoteki haseł wzorcowych.

Jak wynika z powyższych rozważań, katalog zautomatyzowany jest bardzo dużym udogodnieniem zarówno dla bibliotekarzy, jak i dla czytelników, przyspiesza pracę i skraca czas oczekiwania na książkę. Katalog tradycyjny – kłamrowy – ma swój urok, otwiera się jak książka, a jego format jest niezmienny od osiemdziesięciu lat. Tradycyjne karty katalogowe to historia pracy wypożyczalni i czytelników, to również historia kontaktów konkretnych czytelników z naszą biblioteką. Niewątpliwie rodzi się pytanie o przyszłość katalogu kartkowego w zautomatyzowanym świecie.

Automatyzacja opracowania czasopism w Czytelni PBW w Katowicach

Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka w Katowicach posiada bogaty zbiór czasopism z pedagogiki i psychologii oraz innych dziedzin pokrewnych, które są opracowywane, przechowywane i udostępniane w Czytelni. Dążeniem pracowników Czytelni zawsze było i jest uczynienie z niej atrakcyjnego i nowoczesnego miejsca pracy nauczycieli i studentów. Chodzi nam zarówno o usprawnienie pracy bibliotekarzy, jak i o udogodnienie korzystania z Czytelni jako nowoczesnego warsztatu pracy dla wszystkich użytkowników.

Do 1999 r. katalogi czasopism opracowywano metodą tradycyjną. Pod koniec 1999 r. zakupiono pierwsze komputery i w Czytelni rozpoczęto testowanie opracowania czasopism w zakupionym systemie bibliotecznym Prolib. Od 1 maja 2000 r. w Czytelni PBW został uruchomiony moduł „Wydawnictwa ciągłe” systemu Prolib, który służy do opracowania bibliograficznego i inwentarzowego zasobu czasopism gromadzonych w bibliotece. Przyjęta w systemie forma opisu jest oparta na normie PN-N-01152-2 „Opis bibliograficzny. Wydawnictwa ciągłe”, w której ujęte są zasady opisu bibliograficznego wydawnictw ciągłych oraz dokumentów niesamoistnych wydawniczo, opublikowanych w wydawnictwach ciągłych.

System Prolib ma budowę modułową, a jego elementy są tak zaprojektowane, że informacje wprowadzone raz do systemu mogą być wykorzystywane we wszystkich jego modułach, a co najważniejsze, unika się wielokrotnego wprowadzania tych samych danych.

Układ modułu „Wydawnictwa ciągłe” pozwala na sprawne łączenie opisu katalogowego poszczególnych pozycji czasopism z ich opisem inwentarzowym, szybkie przeszukiwanie katalogu i księgi inwentarzowej według różnych kryteriów, modyfikowanie wprowadzonych danych, a także kontrolę statystyki bazy „Wydawnictwa ciągłe”. Dane wprowadzone do katalogu przez bibliotekarza są od razu widoczne w katalogu OPAC, dostępnym dla czytelnika w trybie on-line.

Jednostką opisu może być:

- całość wydawnictwa ciągłego lub określony ciąg zeszytów,
- pojedynczy zeszyt wydawnictwa ciągłego,
- dodatek do czasopisma,
- artykuł.

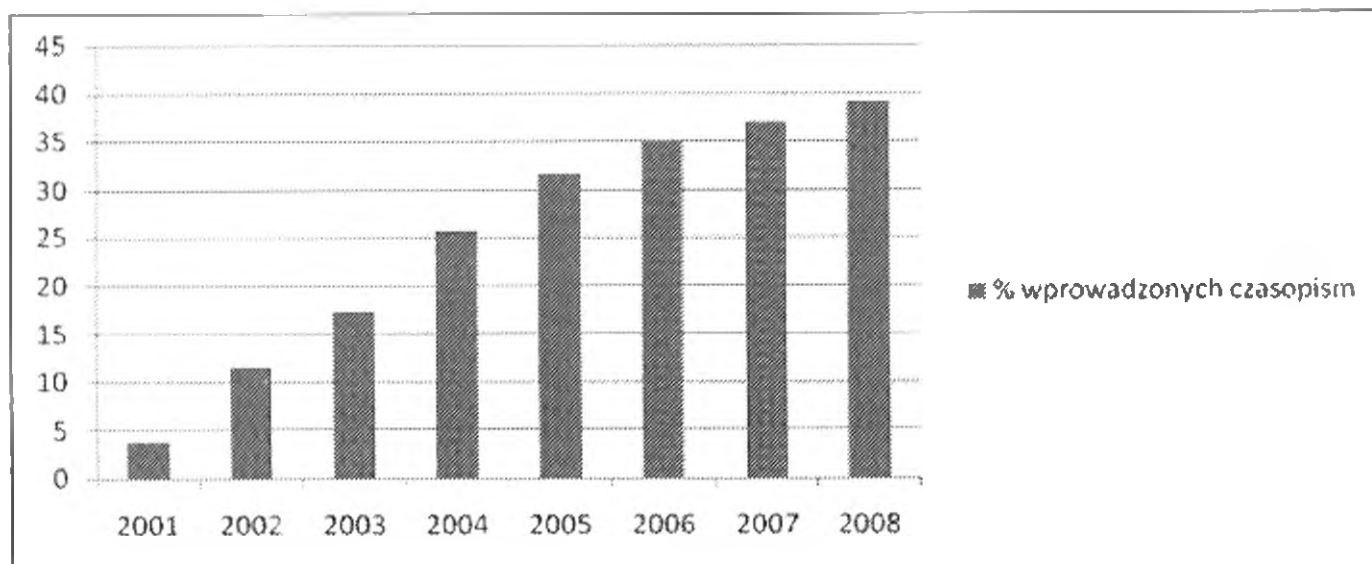
Opisywany ciąg zeszytów może mieć charakter otwarty (jeżeli przedmiotem opisu jest wydawnictwo ukazujące się na bieżąco) lub zamknięty (w przypadku wydawnictwa, które przestało się ukazywać lub pojedynczego zeszytu). Ze względu na budowę opisu można zatem przyjąć następujące jednostki opisu:

- bieżąco ukazujące się wydawnictwo ciągle,
- wydawnictwo ciągle, które przestało się ukazywać,
- pojedynczy zeszyt lub ciąg zeszytów wydawnictwa ciągłego.

Opis czasopisma rozpoczyna się od wypełnienia lub pobrania informacji z indeksów osób, instytucji, języka użytego w czasopiśmie, UKD, kraju wydania. Te informacje łączymy z dalszymi strefami opisu, jak: tytuł, wydanie, numeracja, adres wydawniczy, uwagi, ISSN i UKD. Dane te wprowadzamy zgodnie z zaleceniem normy PN-N-01152-2, pamiętając o elementach obowiązkowych i zalecanych opisu bibliograficznego. Następną czynnością jest dodanie kolejnych pozycji (roczników) czasopisma do katalogu wraz z ewentualnymi uwagami o zmianach, dodatkach. Z poziomu każdej pozycji przechodzimy do opisu inwentarzowego, który polega na wypełnieniu poszczególnych pól charakterystycznych dla książki inwentarzowej. Po połączeniu opisu inwentarzowego z opisem katalogowym dokonujemy przekazania tej pozycji do magazynu, dzięki czemu w katalogu OPAC status rocznika zmienia się z „w opracowaniu” na „dostępny”. Po wprowadzeniu wszystkich pozycji danego czasopisma, z poziomu katalogu głównego (tytułowego), przechodzimy do opcji wydruku kart katalogowych, które można modyfikować zgodnie z ich przeznaczeniem. Ostatnią czynnością, którą należy wykonać, jest wydruk kodów paskowych wraz z sygnaturą dla każdego rocznika.

Przy opracowywaniu czasopism w systemie Prolib bardzo istotna jest dobra znajomość normy opisu wydawnictw ciągłych, aby odpowiednio zorganizować pracę z systemem w tym zakresie oraz poprawność i konsekwencja w sposobie wypełniania pól opisu.

Prace związane z katalogowaniem czasopism początkowo wykonywane były na jednym komputerze, a od 2002 r. na dwóch komputerach w Czytelni. Komputery te są podłączone do drukarki kart katalogowych. Wdrażanie systemu Prolib rozpoczęto od krótkiego przeszkolenia pracowników przez firmę Max Elektronik, od której zakupiono system. Następnie ustalono poziom szczegółowości opisu bibliograficznego czasopism i rozpoczęto wprowadzanie danych do katalogu oraz inwentarza czasopism bieżących. W miarę możliwości, w okresach zmniejszonego ruchu w Czytelni, katalogowane są stare zasoby czasopism. Do chwili obecnej opracowano 39% zbioru czasopism. Statystyka bazy komputerowej w poszczególnych latach przedstawia się następująco:

Z chwilą wprowadzenia wszystkich czasopism do bazy Prolib będzie możliwe całkowite skomputeryzowanie bezpośredniej obsługi w czytelni poprzez zaopatrzenie stanowisk komputerowych w czytniki kodów paskowych.

Oprócz unowocześniania bazy katalogowej Czytelni staramy się także umożliwiać czytelnikom korzystanie z różnych źródeł informacji. W 2002 r. utworzono stanowisko komputerowe do dyspozycji czytelników, na którym mogą oni korzystać z następujących baz danych na CD-ROM-ach:

- Bibliografia Zawartości Czasopism za lata 1996–2001,
- Przewodnik Bibliograficzny za lata 1978–2001,
- Polska Bibliografia Literacka za rok 1989.

Przeszukiwanie tych baz odbywa się według różnych kryteriów, m.in.: autora, tytułu, słów w tytule, cykli w czasopismach, serii wydawniczych, haseł przedmiotowych, źródeł opisu, tematów wraz z określnikami, wydawnictw, UKD i innych, przy czym jest możliwe ograniczenie wyświetlania zapisów w taki sposób, aby dana bibliografia była przeszukiwana w sposób krzyżowy. Na stanowisku tym jest również dostępny katalog OPAC on-line.

Usługi informacyjne związane z udostępnianiem baz danych na nośnikach elektronicznych będą w dalszym ciągu poszerzane w naszej bibliotece o dalsze publikacje ukazujące się na rynku.

Automatyzacja procesów bibliotecznych usprawnia obsługę potrzeb czytelników, wpływa na poprawę organizacji pracy, rozwija nowe formy usług. Nie jest ona przedsięwzięciem jednorazowym. Rozbudowa i inwestowanie w nią jest procesem ciągłym, kosztownym i wymagającym szkoleń pracowników. Doświadczenie pokazuje jednak, że warto pokonywać wszelkie problemy towarzyszące tym procesom, aby użytkownicy biblioteki mogli w pełni korzystać z efektów komputeryzacji usług bibliotecznych.

Wybrane aspekty działalności Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej im. J. Lompy w Katowicach

Biblioteka współczesna – to przede wszystkim uniwersalne centrum informacji, wszechstronnie i kompetentnie zaspokajające potrzeby czytelnicze użytkowników, ale również wychodzące tym potrzebom naprzeciw. Może nawet je kształtować? Biblioteka – to bardzo istotny składnik społeczeństwa informacyjnego. Tak chcemy widzieć naszą placówkę. Fakt, że źródła informacji są dziś właściwie w zasięgu ręki odbiorcy, absolutnie nie musi oznaczać, że każdy chce tę rękę wyciągnąć. Bariery ekonomiczne nie sposób zlekceważyć, ale bariera nieporadności w *nadmianie informacji* jest równie istotna. Można wiedzieć, *czego* szukać, trzeba jeszcze dowiedzieć się, *gdzie* i *w jaki sposób* szukać, by – oszczędzając czas – uzyskać maksimum wiedzy. Wtedy właśnie potrzebna jest biblioteka. Ale jak do niej dotrzeć? Otóż właśnie ona powinna dotrzeć do użytkownika.

Na początku XXI wieku bibliotekarzom przypadła rola *porządkowania* chaosu informacyjnego. To trudne zadanie. Nie poprzestajemy na tym. Nasze ambicje są większe. Jesteśmy głównie dla nauczycieli i studentów, ale chętnie współpracujemy także z uczniami oraz instytucjami kulturalnymi. Przykłady konkretnych działań? Proszę bardzo!

FORMY MEDIALNE

Każda licząca się w środowisku instytucja ma swoją stronę internetową. My również ją posiadamy (<http://pbw.katowice.pl>). Jest przejrzysta, czytelna. Zawiera wszystkie istotne informacje: lokalizację placówki, dane teleadresowe, dojazd, profil organizacyjny, dane o pracy wydziałów, odsyła do stron internetowych filii. Znajdują się na niej także gotowe materiały dla użytkowników: wykazy nowości książkowych z zakresu pedagogiki i psychologii, nowości Wydziału Zbiorów Specjalnych-Audio-wizualnych oraz zestawienia bibliograficzne na szczególnie poszukiwane tematy. Powstają w odpowiedzi na konkretne zapotrzebowanie czytelnicze (dezyderaty) oraz stanowią efekt czujnego analizowania priorytetów edukacyjnych. To dopiero początek; naszym zamierzeniem jest stopniowe powiększanie ich liczby.

FORMY PREZENCYJNE

W PBW dużą wagę przykładą się do tej formy popularyzacji, jaką są wystawy. W placówce istnieje kilka miejsc ekspozycji: na parterze (przy wejściu

głównym), na półpiętrze oraz na ostatnim piętrze. Są gabloty wiszące i stojące. Wystawy posiadają różny charakter. Wyróżniamy wśród nich ekspozycje:

- nowości,
- okolicznościowe – związane z kalendarzem rocznic oraz ważnych wydarzeń w kraju i na świecie,
- związane z uroczystościami w PBW, np. jubileuszowe,
- prezentujące dorobek pracowników PBW.

Wystawy wspomagają pracę wydziałów, np. często powiązane są z działalnością Wydziału Instruktażowo-Metodycznego Edukacji Regionalnej. Towarzyszą imprezom organizowanym przez wydział. Zlokalizowane są nie tylko w bibliotece. Zdarza się, że zbiory eksponuje się w innych placówkach (głównie szkołach, ale także filiach). Dzieje się to zawsze na wniosek zainteresowanych instytucji.

Od kilku lat propagujemy w naszej bibliotece ekspozycję nieodmiennie wzbudzającą wielkie zainteresowanie i bardzo *wdzięczną* w odbiorze – wystawiamy prace plastyczne dzieci z okolicznych przedszkoli i szkół podstawowych, głównie z terenu Katowic. Okazją do ich zorganizowania są m.in. obchody Tygodnia Bibliotek. Maluchy ilustrują Dzień Dziecka, pory roku, święta Bożego Narodzenia i inne. Oczami dzieci oglądamy kolorowy, uśmiechnięty świat – i choć nie mamy zbyt wiele miejsca na prezentację dokonań małych artystów, staramy się wyeksponować jak najwięcej prac. Efekty dziecięcej wyobraźni prezentujemy głównie w Wypożyczalni oraz w gablocie przy wejściu.

WSPÓŁPRACA ZE SZKOŁAMI I PLACÓWKAMI OŚWIATOWYMI

Jedną ze znaczących form współpracy biblioteki ze środowiskiem lokalnym jest udział naszych pracowników w składzie jury konkursów międzyszkolnych. Od dwóch lat obejmujemy patronatem *Wojewódzki przegląd pism uczniowskich „SZPALTA”*, organizowany przez X Liceum Ogólnokształcące im. I.J. Paderewskiego w Katowicach, z okazji *Międzynarodowego dnia wolności prasy*. Konkurs posiada formę przeglądu gazet i jest skierowany do wszystkich szkół ponadgimnazjalnych naszego województwa. Dodatkowo – w ramach przeglądu – został zorganizowany indywidualny, dwuetapowy dziennikarski konkurs dla gimnazjalistów. Celem obydwu jest promowanie dziennikarskiej twórczości młodzieży szkolnej. Temu przedsięwzięciu – jak wspomniano – nie tylko patronujemy, ale również zasiadamy w składzie jury.

Podobną funkcję pełni pracownik naszej placówki w konkursach organizowanych przez metodyka nauczania historii w Regionalnym Ośrodku Doskonalenia Nauczycieli „WOM”. Ostatni konkurs dla uczniów szkół województwa śląskiego – z okazji 750 rocznicy śmierci św. Jacka – odbył się w 2007 roku.

Biblioteka posiada również ofertę dla uczniów szkół ponadgimnazjalnych, którzy niebawem – jako studenci – zostaną jej pełnoprawnymi użytkownikami. *Matura 2005* przyniosła zasadnicze zmiany w składaniu tego najdonioślejszego w życiu egzaminu. W bibliotece zaczęli pojawiać się licealiści, poszukujący materiałów do napisania prezentacji z języka polskiego. Pracownice Wydziału

Informacji Bibliograficznej stworzyły kartotekę głównych motywów literackich, stale poszerzaną. Ponadto udzielają obszernych konsultacji każdemu indywidualnemu uczniowi. Tylko w roku szkolnym 2005/06 było ich 42. W ich skład na ogół wchodzi: wspólne poszukiwanie i kompletowanie bibliografii podmiotowych i przedmiotowych, instruktaż dotyczący konstruowania bibliografii załącznikowej, form autoprezentacji.

Odrębna forma współpracy ze szkołami – to lekcje biblioteczne, każdorazowo konsultowane z bibliotekarzami szkolnymi, aby były dostosowane do rzeczywistych potrzeb i możliwości uczniów oraz zaspokajały ich zainteresowania czytelnicze i informacyjne. Przykładowe najczęstsze tematy:

- *Droga książki w bibliotece;*
- *Warsztat informacyjny biblioteki – katalog alfabetyczny i systematyczny oraz kartoteka zagadnieniowa;*
- *Zapisujemy się do biblioteki.*

Szczególną ofertę w zakresie lekcji (i prelekcji) przedstawia Wydział Instruktażowo-Metodyczny Edukacji Regionalnej. Pracownik Wydziału zaprasza wszystkich zainteresowanych do zwiedzania pomieszczenia, w którym zgromadził wiele eksponatów mogących służyć pomocą w prowadzeniu zajęć regionalnych. Gromadzone są tu również książki i materiały audiowizualne. Możliwe jest dotarcie do szkół i przeprowadzenie zajęć na ich terenie: w filiach PBW, szkołach i innych placówkach kulturalno-oświatowych. W ofercie biblioteki zawierają się także projekcje prezrocy, wspomagane muzyką i tekstem.

Od dwóch lat w bibliotece organizuje się spotkania pod hasłem *Nauczyciel stażysta – rozpoczęcie awansu zawodowego*, adresowane do nauczycieli wszystkich przedmiotów. Celem jest wymiana informacji z zakresu sporządzania dokumentacji awansu, pomoc w doborze materiałów oraz prezentacja różnorodnych źródeł pozyskiwania wiedzy (dotyczącej również pracy wychowawczej z młodzieżą). Spotkania te cieszą się sporym zainteresowaniem.

Pracownicy PBW reprezentują placówkę w środowisku także poprzez udział w konferencjach ogólnopolskich i regionalnych. Uczestniczą w konferencjach organizowanych przez placówki kształcenia i doskonalenia nauczycieli, państwowe i niepubliczne szkoły wyższe, Bibliotekę Narodową, Bibliotekę Śląską i inne biblioteki, domy kultury. Występują również jako prelegenci, popularyzując działalność PBW i jej zbiory, prezentując metodologię tworzenia własnych bibliotecznych baz danych.

Kierownik Czytelni od kilku lat uczestniczy w pracach Klubu Nauczyciela Wychowania do Życia w Rodzinie, działającego przy Regionalnym Ośrodku Doskonalenia Nauczycieli „WOM”, prezentując nauczycielom nowości wydawnicze z interesującego ich zakresu tematycznego.

44 Szczególną formę zdobywania i poszerzania informacji oraz dzielenia się wiedzą stanowią szkolenia w ramach Wewnątrzbibliotecznego Doskonalenia Nauczycieli, organizowane pod nadzorem Dyrekcji oraz Lidera WDN. Reprezentują wysoki poziom merytoryczny i z roku na rok gromadzą większą liczbę słuchaczy.

AKTYWNOŚĆ OGÓLNOPOLSKA I MIĘDZYNARODOWA

Promowanie placówki, jej dokonań i efektów aktywności zawodowej pracowników, odbywa się w znaczący sposób poprzez publikacje: książkowe, w czasopismach i serwisach internetowych. Pracownicy PBW publikują w bibliotekarskich i pedagogicznych czasopismach fachowych (np. *Bibliotekarz*, *Poradnik Bibliotekarza*, *Magazyn Szkolny*, *Wszystko dla Szkoły*), czasopismach elektronicznych (np. *Warsztaty Bibliotekarskie* – http://republika.pl/biblioteka_piotrkow/warsztat), fachowym Serwisie Informacyjnym „Biblioteka Pedagogiczna” (<http://e-pedagogiczna.edu.pl>). Tematyka opracowań jest różnorodna: scenariusze zajęć bibliotecznych (do przeprowadzenia w bibliotece pedagogicznej lub szkolnej) oraz przedmiotowych (język polski), materiały repertuarowe imprez szkolnych (np. scenariusze apeli szkolnych), artykuły problemowe (np. dotyczące komputeryzacji biblioteki), zestawienia bibliograficzne.

Pracownicy PBW biorą udział w konferencjach ogólnopolskich i międzynarodowych (np. *IV Światowe Polonijne Spotkanie Intelktualistów, Ludzi Kultury i Sztuki w Opolu*, październik 2006 r.; *Dialog pogranicza kulturowego. Odrębność, wymiana, przenikanie*, październik 2008 r.) oraz służą pomocą (jako jurorzy) instytucjom organizującym konkursy o zasięgu międzynarodowym (np. *My, Polacy, Czesi i Słowacy w sercu Europy* – 2004 r.).

Wielkim przedsięwzięciem było zorganizowanie przez bibliotekę konferencji na temat *Rola biblioteki w kształtowaniu społeczeństwa wiedzy*, adresowanej do szerokiego grona nauczycieli i bibliotekarzy naszego regionu. Celem konferencji była wymiana informacji w zakresie edukacji, nauki i kultury na rzecz społeczeństwa informacyjnego oraz wspomaganie nauczycieli i bibliotekarzy w poszukiwaniu wiedzy.

ZAMIAST ZAKOŃCZENIA

Biblioteka współczesna powinna być atrakcyjnym miejscem dla użytkowników. Posiada szereg atutów, które może im zaprezentować. Powinna ponadto zdobywać nowych czytelników, wyprzedzać ich pojawienie się w placówce. Pokazywać to, co w niej najbardziej interesujące. Poszerzać zakres oferowanej pomocy. Wprowadzać nowe formy działania. Wychodzić do środowiska. Wiele z tych działań z powodzeniem podejmuje się w Pedagogicznej Bibliotece Wojewódzkiej im. J. Lompy w Katowicach.

Cykle wystaw tematycznych. O współpracy bibliotek szkolnych z PBW

Wystawa to jedna z najbardziej popularnych form działalności bibliotecznej. Gabloty wystawowe prezentujące nowości wydawnicze, informujące o ważnych rocznicach czy powiadamiające o wydarzeniach kulturalnych i społecznych, trwale wpisały się w biblioteczne pomieszczenia.

W Pedagogicznej Bibliotece Wojewódzkiej w Katowicach postanowiono odejść od tradycyjnej tematyki wystawek bibliotecznych i wykorzystać gabloty do promowania działalności bibliotekarzy szkolnych. Uznano, że warto pokazać czytelnikom współczesną bibliotekę szkolną, może nie zawsze doinwestowaną i zaopatrzoną w dostateczną ilość nowości książkowych, ale za to pełną ciekawych wydarzeń: konkursów, spotkań autorskich, organizowanych z pasją przez nauczycieli bibliotekarzy. Tak w 2004 roku zrodził się pierwszy cykl wystaw.

Pod koniec roku szkolnego 2003/04 zaproszono na spotkanie nauczycieli bibliotekarzy z katowickich bibliotek szkolnych i zaproponowano przygotowanie wystawy na bardzo ogólny temat: *Z życia bibliotek szkolnych*. Wizyta w PBW była okazją nie tylko do omówienia tematyki ekspozycji czy harmonogramu wystaw. Bibliotekarze szkolni zapoznali się z ofertą biblioteki pedagogicznej, skierowaną do nauczycieli – otrzymali wykaz nowości książkowych i prenumerowanych czasopism metodycznych, zostali poinformowani o materiałach dotyczących realizacji edukacji czytelniczej i medialnej. To spotkanie pozwoliło także na wzajemne poznanie się i w efekcie nawiązanie trwałej współpracy. A od września 2004 roku odwiedzający PBW mieli okazję oglądać – co miesiąc inną – bibliotekę szkolną. Mogli zapoznać się z informacjami dotyczącymi nie tylko samej biblioteki, ale i środowiska, w którym funkcjonuje. Utrwalony na fotografiach księgozbiór i katalogi, stanowiły tło do pokazania organizowanych przez nauczycieli bibliotekarzy imprez literackich, muzycznych i teatralnych, działalności aktywu bibliotecznego czy redagowanych w bibliotece numerów gazetek szkolnych. Dla wielu ogrom wykonywanej w bibliotece szkolnej pracy mógł być sporym zaskoczeniem.

46 W kolejnym roku szkolnym w bibliotece powstała *Galeria ekslibrisów*. Wrześniowa ekspozycja, przygotowana przez bibliotekarzy PBW, przybliżała historię i tradycję tego specyficznego znaku własnościowego. Jednocześnie, we współpracy z biblioteką szkołą, zapoznawano uczniów z ideą posługiwania się ekslibrisem, mówiono o jego bibliofilskiej wartości. Biblioteki szkolne, które nie posiadały jeszcze ekslibrisu, ogłaszały konkursy. W następnych miesiącach w gablotach wystawowych można było oglądać wykonane różnymi techni-

kami prace, począwszy od tych tradycyjnych, powstałych przy użyciu piórka czy ołówka (lub kredek – w grupach dzieci młodszych), aż do maleńkich dzieł sztuki, opartych o graficzne programy komputerowe. Podczas trwania wystawy, bibliotekę odwiedzały grupy uczniów, które podziwiałały prace swoje i swoich kolegów, a jednocześnie zapoznawały się ze zbiorami, aparatem informacyjnym i działalnością biblioteki pedagogicznej. Cykl ten przygotowany został wspólnie z biblioteką Gimnazjum nr 11 w Katowicach, która podjęła trud dotarcia z informacją do jak najszerszego grona bibliotekarzy szkolnych.

Gazetki szkolne – to temat cyklu realizowanego w roku szkolnym 2006/07. Głównym jego celem było promowanie dziennikarskiej działalności uczniów. Tym razem do współpracy zaproszeni zostali opiekunowie redakcji szkolnych pism oraz bibliotekarze, często pełniący tę właśnie funkcję. Gazetki, które pojawiły się w gablotach wystawowych, były bardzo różnorodne. Te przygotowywane przez młodszych uczniów, posiadały liczne, ręcznie wykonane ilustracje, dominowały w nich krótkie teksty, poruszające głównie sprawy związane z najbliższym otoczeniem. Ponieważ grono osób przygotowujących wystawy poszerzyło się o przedstawicieli szkół ponadgimnazjalnych, można było także oglądać pisma profesjonalnie przygotowane, nagradzane w wielu konkursach. Uwagę zwracała ciekawa szata graficzna, czasem zaskakujący format, ale przede wszystkim szeroka tematyka – daleko wychodząca poza szkolne podwórko – dotycząca aktualnych zagadnień społecznych i kulturalnych, wyrażonych poprzez różne formy wypowiedzi dziennikarskiej (reportaż, felieton, wywiad). Nieodmiennie jednak prawie wszystkie czasopisma na zakończenie serwowały swoim odbiorcom porcję humoru. Wzorem ubiegłych lat, przed rozpoczęciem cyklu ekspozycji dla wszystkich zainteresowanych zorganizowano w PBW spotkanie. Uczestniczyli w nim wyjątkowi goście – organizatorzy dwóch największych w regionie przeglądów gazetek szkolnych – *Wojewódzkiego Przeglądu Czasopism Uczniowskich Szkół Stowarzyszonych SASP* oraz *Wojewódzkiego Przeglądu Pism Uczniowskich SZPALTA*. Przekazali oni ważne informacje dotyczące idei i warunków udziału w każdym z tych konkursów. Po zakończeniu cyklu opracowany został pamiątkowy folder oraz zakładki, ukazujące strony tytułowe szkolnych czasopism.

Ostatni zakończony cykl wystaw przebiegał pod hasłem *Uczniowskie pasje twórcze*. Był to najbardziej barwny i przyciągający uwagę cykl ekspozycji. Jego celem było promowanie twórczości artystycznej uczniów. Na szczególną uwagę zasługiwała wystawa prac dzieci z niepełnosprawnością umysłową. Ich prace wykonane były przeróżnymi technikami plastycznymi: począwszy od malowanych pędzlem, palcami, poprzez figury z masy solnej, plasteliny, gipsu, aż do kołażu tworzonego z gałganków, kawałków papieru, włóczki, muszelek i guzików. Eksponowanie prac dzieci specjalnej troski jest bardzo ważne, gdyż daje im nie tylko satysfakcję, ale pomaga budować poczucie własnej wartości i wzmacnia wiarę we własne siły. W okresie Bożego Narodzenia w gablotach pojawiły się anioły. Były one efektem konkursu zorganizowanego w jednej ze szkół podsta-

wowych. Konkurs dopuszczał prace płaskie i przestrzenne. Były więc anioły rysowane kredkami, malowane przeróżnymi farbami, wykonane z masy solnej i innych ciekawych materiałów (włóczki, gałganków). W gablotach gościły też prace plastyczne uczniów inspirowane starożytnym Egiptem. Malarstwo plakatowe i tempera, pastele, kompozycje pasowe, wielobarwne wyklejanki, dekoracyjne butelki, drewniane modele samochodów – wyobrażenia dzieci i młodzieży – inspirowana przez nauczycieli – nie zna granic. Ciekawym akcentem tego cyklu była uroczystość otwarcia wystawy prac, wykonanych na szkłe w ciemni fotograficznej przez uczniów drugiej klasy szkoły podstawowej. Imprezie towarzyszyło tradycyjne przecięcie wstęgi i małe przyjęcie dla młodych twórców.

Ogłoszony przez Ministerstwo Edukacji Narodowej *Rok Przedszkolaka* sprawił, że po raz pierwszy w gablotach wystawowych zagościły prace dzieci najmłodszych. Do współpracy zaproszeni zostali nauczyciele przedszkoli, a tematem cyklu roku szkolnego 2008/09 stał się *Przedszkolaka portret własny*. Bieżący rok szkolny zapowiada się więc równie kolorowo, jak poprzedni.

Wspólne przygotowywanie ekspozycji umożliwiło nawiązanie szerszego kontaktu ze środowiskiem nauczycieli i ułatwiło realizację innych proponowanych przez PBW działań. Wraz z bibliotekami szkolnymi udało się przeprowadzić zbiórkę książek dla bibliotek polonijnych. Młodzież gimnazjalna uczestniczyła w zajęciach z zakresu doradztwa zawodowego, a uczniowie szkół podstawowych w zajęciach biblioterapeutycznych przygotowanych przez bibliotekarzy biblioteki pedagogicznej. Po raz drugi z rzędu zorganizowano także spotkanie dla nauczycieli rozpoczynających pracę. Ta współpraca, na początku której znalazły się gabloty wystawowe, rozwija się więc w wielu kierunkach.

„Dialogi biblioteczne”.
Biuletyn Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej
im. Józefa Lompy w Katowicach

Wśród podstawowych zadań bibliotek pedagogicznych wymienia się gromadzenie i opracowanie zbiorów oraz ich ochronę, przechowywanie i udostępnianie. Placówki te obowiązkowo prowadzą również działalność informacyjną i bibliograficzną, inicjują i popularyzują edukację czytelniczną i medialną, wspierają działania pracowników bibliotek szkolnych oraz pracę dydaktyczną i doskonalenie nauczycieli. W grupie zadań dodatkowych wylicza się natomiast organizację doskonalen zawodowych dla bibliotekarzy zatrudnionych w szkołach oraz inicjowanie i prowadzenie działalności edukacyjnej i wydawniczej¹.

Działalność wydawnicza na terenie Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej im. J. Lompy w Katowicach ma już pewną tradycję, ponieważ własne książki i informatory wydaje zarówno biblioteka macierzysta, jak i placówki filialne. W 2008 r. została ona poszerzona o wydawanie „Dialogów Bibliotecznych” – biuletynu informacyjno-poradnikowego, który został oficjalnie zarejestrowany przez Bibliotekę Narodową w Warszawie (ISSN 1899-2064).

„Dialogi” są pismem bezpłatnym, które powstaje z myślą o bibliotekarzach, przede wszystkim pracownikach bibliotek szkolnych i pedagogicznych, aczkolwiek część artykułów może również zainteresować szerszy krąg czytelników, zainteresowanych szeroko pojętą tematyką książki i prasy oraz kulturą regionu.

Redakcję periodyku tworzą trzy osoby: Anna Marcol (redaktor naczelny), Urszula Jankowska (zastępca redaktora naczelnego, redaktor techniczny) i Barbara Michałek (korektor). Poza artykułami redaktorów publikowane są również teksty stałych współpracowników, do których należą nauczyciele-bibliotekarze biblioteki macierzystej (Katarzyna Drogoś i Katarzyna Herich) oraz artykuły gości. W roku 2008 były to następujące osoby: Anna Wierzbicka-Marzec z Filii PBW w Będzinie, Anna Monsior z Wypożyczalni PBW, Monika Kulik z Biblioteki Polonistycznej Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach oraz Agnieszka Wawrzekiewicz z Fundacji „Eco Art. Silesia”.

Zamiarem twórców pisma jest publikacja dwóch numerów rocznie. Do tej pory na jego łamach dominowały artykuły o charakterze informacyjno-porad-

¹ Por.: Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 29 kwietnia 2003 r. w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych bibliotek pedagogicznych, § 1.

nikowym związane z tematyką bibliotekarską i regionalną (śląską). Były drukowane w następujących działach: Z ŻYCIA BIBLIOTEKI, LUDZIE KSIĄŻKI I PRASY, KULTURALNY ŚLĄSK, Z DZIEJÓW ŚLĄSKIEGO BIBLIOTEKARSTWA, PLACÓWKI OŚWIATOWE W REGIONIE, Z PRAKTYKI NAUCZYCIELA-BIBLIOTEKARZA, BIBLIOTEKA POLECA.

Pismo otwierają teksty związane z działalnością PBW im. J. Lompy w Katowicach. Są to zazwyczaj artykuły dotyczące bieżących działań biblioteki macierzystej i jej filii. Kolejny dział prezentuje wypowiedzi związane z problematyką książki i prasy, drukowane w formie wywiadów. Dotychczas byli to twórcy zagraniczni: dr Matthias Kneip z Regensburga – niemiecki poeta, publicysta i podróżnik oraz Agata Kalinowska-Bouvy z Mareil-sur-Mauldre – prezes Stowarzyszenia Polskich Autorów, Dziennikarzy i Tłumaczy w Europie (APAJTE) z siedzibą w Paryżu, poetka, dziennikarka i tłumaczka, właścicielka prywatnej biblioteki VOX PELEGRINA.

Do stałych elementów czasopisma należy również dział regionalny, w którym pisano o osobistościach związanych z Górnym Śląskiem. Do każdego numeru dołączano materiały pomocne w codziennym warsztacie pracy nauczyciela-bibliotekarza, m.in. zestawienia bibliograficzne, scenariusze zajęć i recenzje.

„Dialogi Biblioteczne” ukazują się obecnie w nakładzie 200 egzemplarzy. Dotychczasowe numery liczą ok. 40 stron i zostały wydrukowane w poręcznym formacie A5. Posiadają kolorową okładkę, na której umieszczono fotografie ilustrujące wybrane artykuły.

Wersja drukowana „Dialogów” jest kolportowana głównie na terenie Górnego Śląska. Poszczególne zeszyty trafiają do bibliotek pedagogicznych, naukowych, publicznych i szkolnych z województwa śląskiego oraz Kuratorium Oświaty i Urzędu Marszałkowskiego w Katowicach. Są również wysyłane do Biblioteki Narodowej w Warszawie i Biblioteki Jagiellońskiej w Krakowie oraz największych bibliotek pedagogicznych z innych regionów kraju. Część nakładu jest także rozdawana podczas imprez bibliotekarskich oraz uroczystości organizowanych przez PBW w Katowicach.

W celu szerszego rozpropagowania czasopisma utworzono odrębną zakładkę na stronie internetowej biblioteki macierzystej (<http://pbw.katowice.pl>), gdzie będą prezentowane numery archiwalne kolejnych numerów. W ten sposób cykl został udostępniony w obiegu multimedialnym.

Informacje o aktualnych numerach biuletynu będą zamieszczane w Internecie oraz rozsyłane drogą elektroniczną do bibliotekarzy szkolnych współpracujących z naszą Biblioteką. Wszystkie placówki zainteresowane otrzymywaniem papierowej wersji „Dialogów” prosimy o kontakt.

Zapraszamy do współtworzenia naszego czasopisma!

Redakcja „Dialogów Bibliotecznych”

Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka im. J. Lompy w Katowicach

ul. kard. S. Wyszyńskiego 7, 40-132 Katowice

tel. (32) 258-38-38 w. 44

e-mail: dialogi.biblioteczne@pbw.katowice.pl

E-senior w bibliotece. Z praktyki nauczyciela-bibliotekarza

Internetowe Centrum Informacji Multimedialnej w Pedagogicznej Bibliotece Wojewódzkiej im. J. Lompy w Katowicach działa od lutego 2006 roku. Powstało opierając się na projekcie „Internetowe Centra Informacji Multimedialnej w bibliotekach szkolnych i pedagogicznych”, który współfinansowała Unia Europejska – Europejski Fundusz Społeczny, a wdrażany był przez Ministerstwo Edukacji Narodowej. Zadania EFS dotyczą między innymi wspierania osób poprzez kształcenie, pomocy w zatrudnianiu oraz wspierania strukturalnego, tj. oddziaływania na systemy szkolnictwa¹.

ICIM jest miejscem, które ma na celu przygotowanie czytelników do świadomego i jednocześnie odpowiedzialnego posługiwania się zasobami: katalogów elektronicznych, bibliotek cyfrowych, Internetu. Niezbędnym elementem wyposażenia są urządzenia ułatwiające korzystanie z technologii informacyjno-komunikacyjnych, adresowane do różnorodnej rzeszy użytkowników. Ponadto celem jest nawiązanie współpracy ze środowiskiem lokalnym, przeciwdziałanie procesowi wykluczenia społecznego, aktywizacja osób starszych poprzez wdrażanie procesu kształcenia się przez całe życie. ICIM jest wyposażone w sześć stanowisk komputerowych ze stałym dostępem do Internetu. Przeznaczone jest dla osób korzystających z usług biblioteki, zarówno nauczycieli, pracowników oświaty, pracowników resortu kultury, uczniów, studentów, jak i osób niezwiązanych z sektorem oświaty. Służy ułatwieniu indywidualnego zdobywania informacji dostępnej poprzez sieć Internet oraz informacji multimedialnej; wspiera proces ustawicznego kształcenia się użytkowników; wspiera realizację statutowe głównych zadań biblioteki; służy powszechnemu udostępnieniu możliwości przeszukiwania księgozbiorów bibliotek krajowych i zagranicznych dla potrzeb użytkowników.

Cele te są realizowane poprzez współpracę ze środowiskiem lokalnym, opartą między innymi na prowadzeniu, od maja 2007 roku, zajęć komputerowych. Grupę docelową organizowanych zajęć komputerowych stanowili seniorzy, gdyż jest to grupa społeczna, która jest w najmniejszym stopniu mobilna „technologicznie”, w większości nie posiada dostępu do technologii i wiedzy niezbędnej dla uczestnictwa w społeczeństwie informacyjnym. Osoby te są zafascynowane „wirtualnym światem” i sięgają po nowe metody zdobywania wiedzy, dlatego hasło przewodnie zajęć brzmi: „NIECH CIĘ WNUKI NIE WYPRZEDZĄ”.

¹ Por.: <http://www.cfs.pl/fundusz.php>.

Nauczanie technologii informacyjno-komunikacyjnych jest wieloaspektowe, jednakże szereg zadań z zajęć komputerowych dotyczy oprogramowania, Internetu, zasobów elektronicznych bibliotek. Odzew ze strony seniorów pragnących uczestniczyć w zajęciach był i jest bardzo duży. Świadczy to o zwiększeniu świadomości możliwości wykluczenia cyfrowego oraz położeniu nacisku na kształcenie się przez całe życie (np. poprzez kształcenie na odległość). Istotna jest również integracja osób starszych, pomoc w przystosowaniu do zmian technologicznych, rozwijanie systemu edukacji i bezpłatnych szkoleń ze strony instytucji, jaką jest biblioteka czy zwiększenie mobilności osób starszych. Od września 2007 roku organizowane są stałe cykle zajęciowe. Osoby zgłaszające się i pragnące doskonalić wiedzę w zakresie technologii informacyjno-komunikacyjnych są podzielone na kilka grup, w tym grupy podstawowe oraz grupy zaawansowane. Podział ten wynika z różnicy poziomów kompetencji wszystkich uczestników, a tym samym unika się dyskomfortu psychicznego w zakresie poziomu nauczania zarówno ze strony seniora, jak i osoby prowadzącej. W maju 2007 roku, w trakcie realizacji pilotażowych zajęć, powstały cztery grupy podstawowe, a na prośbę uczestników zorganizowano dodatkowe, przypominające i utrwalające wiedzę zajęcia. W chwili obecnej (do lipca 2008 roku) liczebność grup podstawowych i zaawansowanych wynosi 86 osób. Początkowo zakładano, iż adresatami mają być osoby starsze, ale ze względu na odzew ze strony społeczności lokalnej i dobre usytuowanie, nawiązano również współpracę z różnego rodzaju stowarzyszeniami i organizacjami, między innymi Stowarzyszeniem Aktywnych Niepełnosprawnych i Seniorów z siedzibą w Katowicach.

Każda z grup – ze względu na liczbę komputerów, jak i komfort pracy uczestników – liczy sześć osób, które uczęszczają na zajęcia przez pięć dni w tygodniu. Dąży się do tego, aby spotkania odbywały się cyklicznie i w niezbyt dużym odstępie czasowym. Każdorazowo grupa początkowa, ze względu na konieczność przyswojenia dużej liczby informacji i manualną naukę obsługi urządzeń komputerowych, typu myszka i klawiatura, spędza tylko do 60 minut dziennie przed komputerem. Zajęcia w pierwszym dniu dotyczą podstaw obsługi komputera: jego budowy (urządzenia zewnętrzne i wewnętrzne), wyjaśniane są pojęcia dotyczące systemów operacyjnych (bezpłatnych – Linux, jak i płatnych – Windows), programów komputerowych, podstawowych jednostek informacji oraz zagadnień związanych z prawem autorskim. Tłumaczone są terminy: pulpit, okno, ikona, operacje na plikach i folderach, start i kończenie pracy komputera. Kolejne dni zajęć zawsze rozpoczynają się od wytłumaczenia i przypomnienia informacji z dnia poprzedniego. Następne poruszane zagadnienia dotyczą edytorów tekstowych, przy czym docelowo nauka odbywa się na Microsoft Office Word 2003. Uczestnicy zapoznają się również z edytorami bezpłatnymi dla użytkowników domowych, na przykład Open Office. Trudność w zaprezentowaniu zagadnień związanych z edytorami wiąże się z koniecznością wytłumaczenia ze strony osoby prowadzącej, a zrozumieniem ze strony uczestnika zajęć, pojęcia kursor i umiejscowienia w wybranym przez nas miej-

scu na stronie dokumentu tekstowego. Inne zagadnienia związane z dokumentami tekstowymi dotyczą podziału klawiatury na sekcje, pisanie dużych i małych liter, zastosowania akapitów do pisanego tekstu, zmiany kroju czcionki, jej wielkości. Na poziomie zaawansowanym uczestnicy uczą się wstawiania tabeli, obrazu, formatowania układu tekstu na stronie, kopiowania, przenoszenia czy usuwania fragmentu tekstu, obrazu czy tabeli. Natomiast na poziomie podstawowym bardzo istotna jest również nauka umiejętności nadania nazwy i zapis docelowy pliku w utworzonym pod określoną nazwą i w określonym miejscu folderze oraz zapis wprowadzonych zmian. Kolejnym poruszonym zagadnieniem jest wprowadzenie do struktury Internetu. Obejmuje on swoim zakresem wyjaśnienie pojęć: strona www, przeglądarka internetowa, wyszukiwarka internetowa, portal internetowy, hiperłącze, adres strony, formułowanie zapytań w wyszukiwarkach. Grupy zaawansowane wprowadzane są do zagadnień dotyczących korzystania z encyklopedii i słowników multimedialnych, katalogów i baz danych bibliotek oraz instytucji naukowych czy zasobów bibliotek cyfrowych. Jednym z ostatnich poruszanych tematów jest problematyka dotycząca nowoczesnych form komunikowania się – i tu następuje wyjaśnienie pojęć związanych z programem pocztowym, pocztą elektroniczną z poziomu stron www, loginu i logowania, adresu e-mail. Każda z osób z grupy podstawowej zobligowana jest do założenia bezpłatnego konta pocztowego. Kolejnym krokiem jest tworzenie i adresowanie wiadomości pocztowych, a na etapie dla grup zaawansowanych następuje nauka umiejętności dołączania pliku załącznika do wiadomości. Ponadto uczestnicy poznają komunikatory sieciowe; docelowo jest to obsługa programu Gadu-Gadu oraz wytłumaczenie pojęć: komunikator, konfiguracja ustawień komunikatora, lista kontaktów, status użytkownika, dodawanie nowego kontaktu, szukanie osób w katalogu publicznym, okno rozmowy, wyrażania emocji przy pomocy elementów graficznych (emotikon). Dalszy proces zajęć opiera się na wytłumaczeniu zagadnień związanych z dyskusjami sieciowymi bezpośrednio z poziomu stron www, czatem, pokojami rozmów, identyfikatorami charakterystycznymi dla danego użytkownika, czy skonfigurowaniem komunikatora głosowego, docelowo Skype'a, tak, aby osoba mogła *podłączyć swobodnie kamerę i utworzyć wideokonferencję z kilkoma uczestnikami*. Tematyka prowadzonych zajęć komputerowych uwzględnia zapotrzebowanie skierowane ze strony uczestników zajęć, dlatego też trzon zagadnień podstawowych jest sukcesywnie poszerzany o kolejne tematy.

Niezwykle istotne jest to, aby uczestnik zajęć pracował przy jednym stanowisku komputerowym. Poziom prowadzonych zajęć zawsze jest przystosowany do potrzeb uczestników w tym celu, aby każda z osób mogła zapoznać się w miarę dokładnie z nowymi pojęciami, jak i miała możliwość dostosowanego do indywidualnych potrzeb i tempa wykonania określonych zadań. Na potrzeby zajęć dla seniorów, jak i dla bardzo istotnego, psychicznego bezpieczeństwa uczestników, zostały utworzone specjalne konta użytkowników oraz dostosowane do nich hasła.

W 2008 roku uczestniczki grupy zaawansowanej przygotowały prace na ogólnopolski konkurs „Projekty edukacyjne w bibliotekach pedagogicznych i bibliotekach szkolnych – ICIM”, organizowany przez Ośrodek Edukacji Informatycznej i Zastosowań Komputerów, pod patronatem honorowym Minister Edukacji Narodowej pani Katarzyny Hall i pracownika Instytutu Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego, pani prof. dr hab. Elżbiety Barbary Zybert. Istotny trzon pracy konkursowej stanowiły prezentacje multimedialne, których hasło przewodnie brzmiało „Moje marzenie”. Były to: „Moje marzenie – safari”, „Marzenia emeryta”, „Miłe wnętrza po remoncie”, „Moje marzenia – podróże”, „Idzie nowe”. Całość prac była prowadzona przez trzy tygodnie, każdorazowo od dwóch do trzech godzin dziennie. Prezentacje multimedialne wzbogacono o umiejscowienie w nich fotografii, z zastosowaniem zarówno przejść slajdów, jak i przejść obrazu i tekstu. Całość została zsynchronizowana poprzez dodanie do prezentacji pliku muzycznego. Za udział w konkursie otrzymano w dniu 17 maja 2008 roku dyplom.

Oprócz regularnych spotkań szkoleniowych, organizowane są również spotkania semestralne wszystkich członków zajęć. Pozwala to na zacieśnienie więzi pomiędzy uczestnikami, zapoznanie z przygotowanym planem zajęć na kolejny semestr oraz zaprezentowanie efektów pracy. Całość spotkań jest zawsze prowadzona pod patronatem Dyrektora Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej im. J. Lompy w Katowicach, pani mgr Marii Grabowskiej oraz opiekuna zajęć komputerowych. Spotkanie jest również wzbogacone pokazem multimedialnym, wręczeniem pamiątkowych zaświadczeń o ukończeniu zajęć oraz wykonywaniem pamiątkowych zdjęć, które następnie są zamieszczane w „Kronice zajęć komputerowych”. Ostatnie spotkanie odbyło się 25 czerwca 2008 roku, na którym przedstawiono konkursowe prezentacje multimedialne oraz wręczono dyplom za udział w konkursie.

Biblioteka, jako jedna z instytucji kulturalnych, jest zakorzeniona w otoczenie społeczne i jako taka – ma możliwość integracji środowiska lokalnego. Pozwala to na wymianę doświadczeń, daje możliwości rozwoju różnych modeli kształcenia czy organizowania różnorodnego rodzaju form pracy z czytelnikiem. Doświadczenie pokazuje, że coraz większego znaczenia nabierają tego typu zajęcia, których adresatami są właśnie osoby starsze oraz osoby niepełnosprawne, a zadaniem bibliotekarza jest ich wspieranie, aby umiejętnie potrafiły korzystać z nowych technologii informacyjno-komunikacyjnych. Edukacja tych osób uwzględnia procesy, które z wiekiem ulegają zmianom, czyli zapamiętywanie, czas reakcji, wykonywanie czynności motorycznych, myślenie abstrakcyjne.

Tradycyjne formy nauczania są obecnie efektywnie wspierane przez technologie informacyjno-komunikacyjne, które stały się wizytówką nowoczesnego procesu funkcjonowania oraz udostępniania zbiorów biblioteki.

Zbiórka książek dla Polonii Węgierskiej

W roku szkolnym 2006/2007 Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka im. J. Lompy w Katowicach nawiązała współpracę z katowickim Kołem Naukowym „Sodalitas Bibliologica Silesiana”, działającym przy Instytucie Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Śląskiego, które w latach 2005–2007 zajmowało się zbieraniem książek dla Polaków mieszkających poza krajem. Dary bibliotek, pozyskiwane przez Koło, były przekazywane szkołom polonijnym w Czechach¹ i na Węgrzech. Placówki te nie dysponowały funduszami na zakup potrzebnych publikacji, dlatego chętnie przyjmowały wydawnictwa używane. Akcja studentów i bibliotekarzy przyczyniła się do organizacji polskojęzycznych księgozbiorów na ich terenie, dzięki którym uczniowie o polskich korzeniach mają ułatwiony dostęp do słowa pisanego w języku ojczystym.

W końcu października 2006 r. opiekun Koła Naukowego „Sodalitas Bibliologica Silesiana” – prof. dr hab. Leonard Ogierman – zwrócił się do Dyrekcji Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej z prośbą o wsparcie akcji polonijnej, której celem była organizacja księgozbioru dla Ogólnokrajowej Szkoły Polskiej na Węgrzech. Dyrekcja i pracownicy PBW szybko odpowiedzieli na ten apel, ponieważ już w listopadzie 2006 r. zorganizowali zbiórkę książek, która trwała przez kilka miesięcy. Jej koordynacją i popularyzacją zajął się Wydział Opracowania Zbiorów biblioteki macierzystej.

W celu propagowania przedsięwzięcia przygotowano gablotę informacyjną oraz specjalne ulotki, które rozesłano drogą elektroniczną do zaprzyjaźnionych szkół. O nowej inicjatywie powiadomiono również wszystkich pracowników oraz bibliotekarzy szkolnych, którzy od kilku lat utrzymują stały kontakt z Biblioteką.

W listopadzie 2006 r. Wydział Gromadzenia PBW przekazał koordynatorom zbiórki dary czytelników. Były to przede wszystkim lektury szkolne oraz literatura piękna. Do akcji włączyły się również filie biblioteki macierzystej w Będzinie, Piekarach Śląskich, Sosnowcu i Świętochłowicach oraz nauczyciele, bibliotekarze i bibliofile, którzy na potrzeby akcji oddawali książki pochodzące z prywatnych biblioteczek. Przedsięwzięcie wsparły także katowickie gimnazja (Gimnazjum nr 10 i Gimnazjum nr 22 z Oddziałami Integracyjnymi im. S. Staszica) oraz biblioteka Zespołu Szkół Specjalnych w Czeladzi, która przekazała na jego rzecz kilka tysięcy książek – głównie lektur licealnych. Księgozbiór ten został przywieziony do Katowic w kilku partiach.

¹ Zob.: A. Marcol: *Polska biblioteka w Cierlicku*. „Fakty Polonijne” (Mannheim) 2005, nr 25 (31), s. [1].

Liczba zebranych wydawnictw przekroczyła oczekiwania organizatorów. W sumie zgromadzono ponad 4000 tomów, z których wybrano pozycje najbardziej wartościowe. Na potrzeby zbiórki polonijnej przeznaczono ok. 1300 starannie wyselekcjonowanych darów. W księgozbiorze tym dominowała klasyka literatury polskiej, m. in. dzieła: J. Kochanowskiego, J. U. Niemcewicza, A. Mickiewicza, J. Słowackiego, Z. Krasińskiego, A. Fredry, C. K. Norwida, H. Sienkiewicza, B. Prusa, M. Konopnickiej, M. Dąbrowskiej, E. Orzeszkowej, S. Wyspiańskiego, S. Żeromskiego, W. S. Reymonta, J. Iwaszkiewicza, Z. Nałkowskiej, L. Kruczkowskiego, W. Gombrowicza, M. Hłaski, J. Andrzejewskiego. Nie brakowało w nim zbiorów poetyckich polskich noblistów: W. Szymborskiej i Cz. Miłosza oraz dramatów T. Różewicza. Skompletowano również polskie przekłady z literatur obcych: niemieckiej (F. Schiller, T. Mann, B. Brecht), angielskiej (W. Szekspir, G. G. Byron, J. Conrad), francuskiej (Molier, H. Balzac, Stendhal, W. Hugo, G. Flaubert), rosyjskiej (A. Czechow, M. Gogol, F. Dostojewski) i amerykańskiej (W. Faulkner, E. Hemingway). Wśród przekazanych wydawnictw znalazła się także literatura młodzieżowa: polska (m.in. książki Z. Nienackiego, E. Niziurskiego, I. Jurgielewiczowej, M. Krüger, K. Makuszyńskiego, A. Szklarskiego) i obca (tłumaczenia książek L. M. Montgomery, K. Dickensa, A. Dumasa) oraz wydawnictwa dla najmłodszych czytelników (wiersze J. Tuwima i D. Gellner), które dostarczyły przede wszystkim biblioteki szkolne.

Skompletowany księgozbiór spakowano do 35 kartonów, do których dołączono spisy przekazywanych wydawnictw. Studenci odbierali je w kilku partiach i przewozili do własnych mieszkań, w których – podobnie jak w poprzednich latach – były gromadzone aż do czasu transportu. Każdy odbiór był oficjalnie potwierdzany przez opiekuna naukowego Koła lub Dyрекcję IBiIN UŚ, którzy skierowali również podziękowania do Dyrekcji i pracowników PBW za ich aktywne włączenie się w akcję polonijną oraz jej promocję w regionie.

W lutym 2007 r. zebrane książki dotarły do Budapesztu. Zostały przekazane Ewie Słabej Rónay – dyrektorowi Ogólnokrajowej Szkoły Polskiej, która rozdysponowała je wśród najbardziej potrzebujących placówek oświatowych na Węgrzech, podlegających tej instytucji. Należy zwrócić uwagę na fakt, że do tej pory OSzP nie posiada własnej biblioteki, dlatego publikacje przekazane przez PBW są dla niej bardzo cenne. Będą służyły uczniom jako pomoc w nauce ojczystej mowy.

Akcja polonijna wzbudziła duże zainteresowanie w środowisku polonijnym i bibliotekarskim. Informacje na jej temat pojawiły się na łamach prasy oraz serwisów internetowych. Relacja z jej przebiegu została także przedstawiona w trakcie obchodów Tygodnia Bibliotek 2007 w Rybniku².

² A. Marcol: *Zbiórka książek na rzecz bibliotek polonijnych okazją do współpracy studentów bibliotekoznawstwa i nauczycieli bibliotekarzy w regionie*. Referat wygłoszony podczas Konferencji Regionalnej „Biblioteka Mojego Wiek”, zorganizowanej przez Regionalny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli i Informacji Pedagogicznej „WOM” w Rybniku oraz Pedagogiczną Bibliotekę Wojewódzką w Rybniku, w dniu 10 maja 2007 r.

Biblioteka – teraźniejszość i przyszłość

Cicha i spokojna praca, w której jedynym zajęciem bibliotekarza jest czytanie książek i czasopism – enklawa spokoju: taki stereotyp biblioteki już dawno został przeniesiony do lamusa, o czym wie każdy czytelnik odwiedzający współczesną bibliotekę.

Charakterystyczną cechą biblioteki współczesnej, idącej z duchem czasu, jest jej zdolność adaptacji do dokonujących się zmian zewnętrznych, skutkująca zmianami w funkcjonowaniu i prowadzonej działalności. Celem jest zwiększenie efektywności i jakości w obsłudze użytkowników. A biblioteka atrakcyjna dla użytkowników musi zawsze mieć na uwadze jego zmieniające się potrzeby i dokonywać zmian pod tym kątem.

Współczesny użytkownik biblioteki znacznie różni się od użytkownika, który korzystał z zasobów biblioteki kilkanaście lat temu. Jest doskonale obeznany z komputerem, sprawnie porusza się w sieci. Te umiejętności nie zawsze pokrywają się jednak z umiejętnościami informacyjno-wyszukiwawczymi i trafną selekcją wyszukiwania potrzebnych tekstów. Od bibliotekarza oczekuje więc w niewielkim stopniu pomocy w posługiwaniu się technologiami informacyjnymi, a chce dostarczenia informacji natychmiastowej, czyli działań oszczędzających jego czas. Dlatego też w planowaniu atrakcyjnej oferty bibliotekarz musi poznać oczekiwania użytkownika biblioteki. Pomimo iż użytkownicy należący do „pokolenia sieci” stanowią znaczną część użytkowników naszej biblioteki, to oferta winna również zaspokajać potrzeby pozostałych, którzy także są odbiorcami usług biblioteczno-informacyjnych. Do zadań bibliotekarzy należy ustawiczne badanie potrzeb użytkowników, aby jak najlepiej je zaspokajać. Szczególnie ważne staje się kształtowanie umiejętności informacyjno-wyszukiwawczych. Rola biblioteki w tym zakresie to propagowanie i upowszechnianie korzystania z nowych technologii, posługiwania się komputerem i poruszania się w sieci, m.in. informacji o dostępie do zasobów informacyjnych w trybie on-line, a także organizacja zajęć komputerowych w zakresie korzystania z zasobów i usług elektronicznych dla grupy użytkowników stosujących tradycyjne formy wyszukiwania informacji.

Zmiany społeczne i technologiczne wymuszają na bibliotekarzach zmiany obowiązków i wrażliwość na efektywne i wydajne zarządzanie bibliotekami, posiadanymi zbiorami i świadczonymi usługami.

Łączy się to z wprowadzeniem w Bibliotece ujednoliconego narzędzia wyszukiwawczego – języka haseł przedmiotowych – pozwalającego użytkownikom na korzystanie z dowolnie zlokalizowanych baz danych.

Współczesne biblioteki to instytucje korzystające ze wspólnie tworzonych zasobów cyfrowych – biblioteka pedagogiczna przygotowuje się do przystąpienia do jednego z takich projektów, którym jest Śląska Biblioteka Cyfrowa.

Mamy nadzieję, że uda nam się zrealizować to zadanie do czasu kolejnego pięknego jubileuszu 85-lecia istnienia Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Katowicach.

Współczesna biblioteka to placówka usługowa, intensywnie rozwijająca się w kierunku określonym przez użytkowników. „Coraz częściej i coraz więcej mówimy o społeczeństwie informacyjnym, a biblioteki są drogą do tego społeczeństwa. Bez dobrze zorganizowanych bibliotek nie jest możliwe kształtowanie społeczeństwa informacyjnego, ani tym bardziej społeczeństwa wiedzy”¹.

Nowoczesna biblioteka to placówka, której głównym celem jest jak najlepsze zaspokojenie oczekiwań i potrzeb użytkowników oraz usprawnienie pracy bibliotekarzy poprzez wprowadzanie i wdrożenie systemów i technologii komputerowych. Jest to także celem naszej biblioteki.

¹ Chruścińska J.: Od redaktora. „Poradnik Bibliotekarza” 2005, nr 2, s. 2.

Maria Grabowska – Dyrektor PBW w Katowicach

*Konferencja PBW w Katowicach 8 listopada 2007 r.
Rola biblioteki w kształtowaniu społeczeństwa wiedzy*

Wystąpił prof. zw. dr hab. Jan Malicki

Wypożyczalnia

Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka im. Józefa Lompy w Katowicach

Karta pocztowa wraz z okolicznościowym datownikiem, wydana z okazji 75 rocznicy działalności Biblioteki

Książki katowickiego Wydawnictwa STAPIS

Beskid Śląski w grafice

Jubileusz Wojciecha Kilara

Wystawy w ramach cyklu „Uczniowskie pasje”

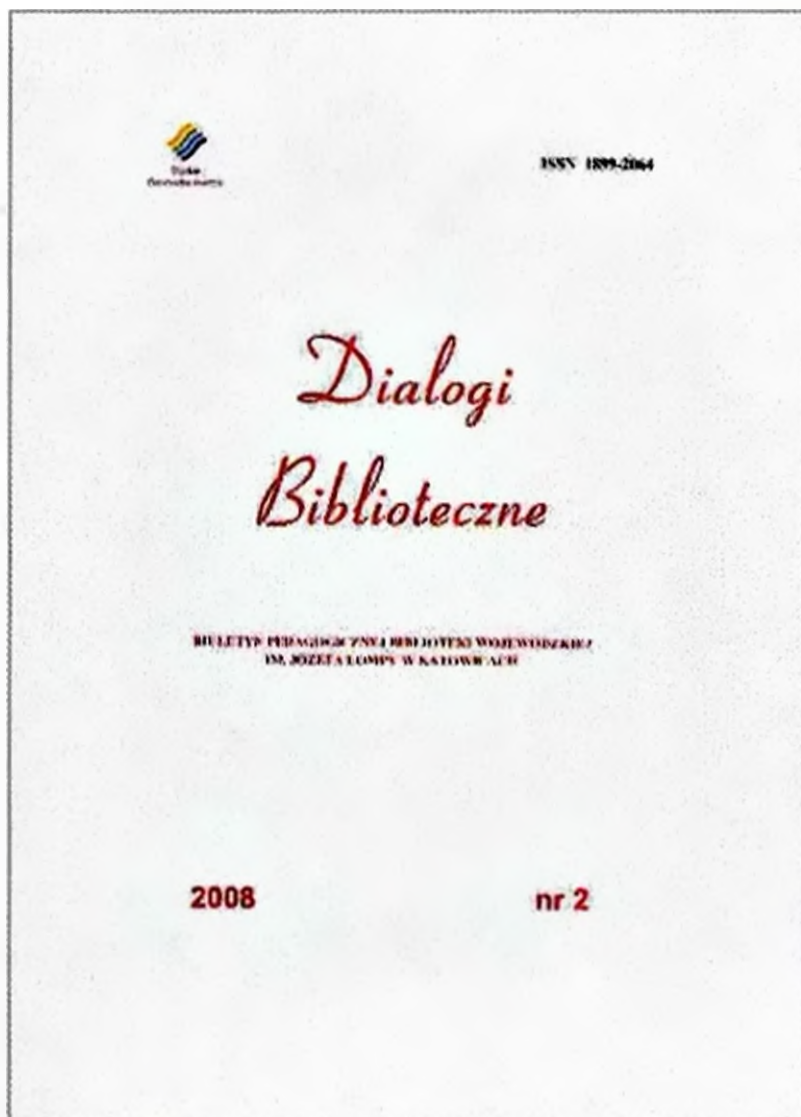
Bożonarodzeniowe Anioły – Prace konkursowe uczniów Szkoły Podstawowej nr 4 w Bytomiu

Prace uczniów klasy plastycznej Gimnazjum nr 11 w Katowicach

Zbiórka książek dla Polonii węgierskiej

Okładka biuletynu „Dialogi Biblioteczne”

Szkolenie seniorów w Internetowym Centrum Informacji Multimedialnej

ISBN 978-83-921212-5-1